ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 18 oktober 2014

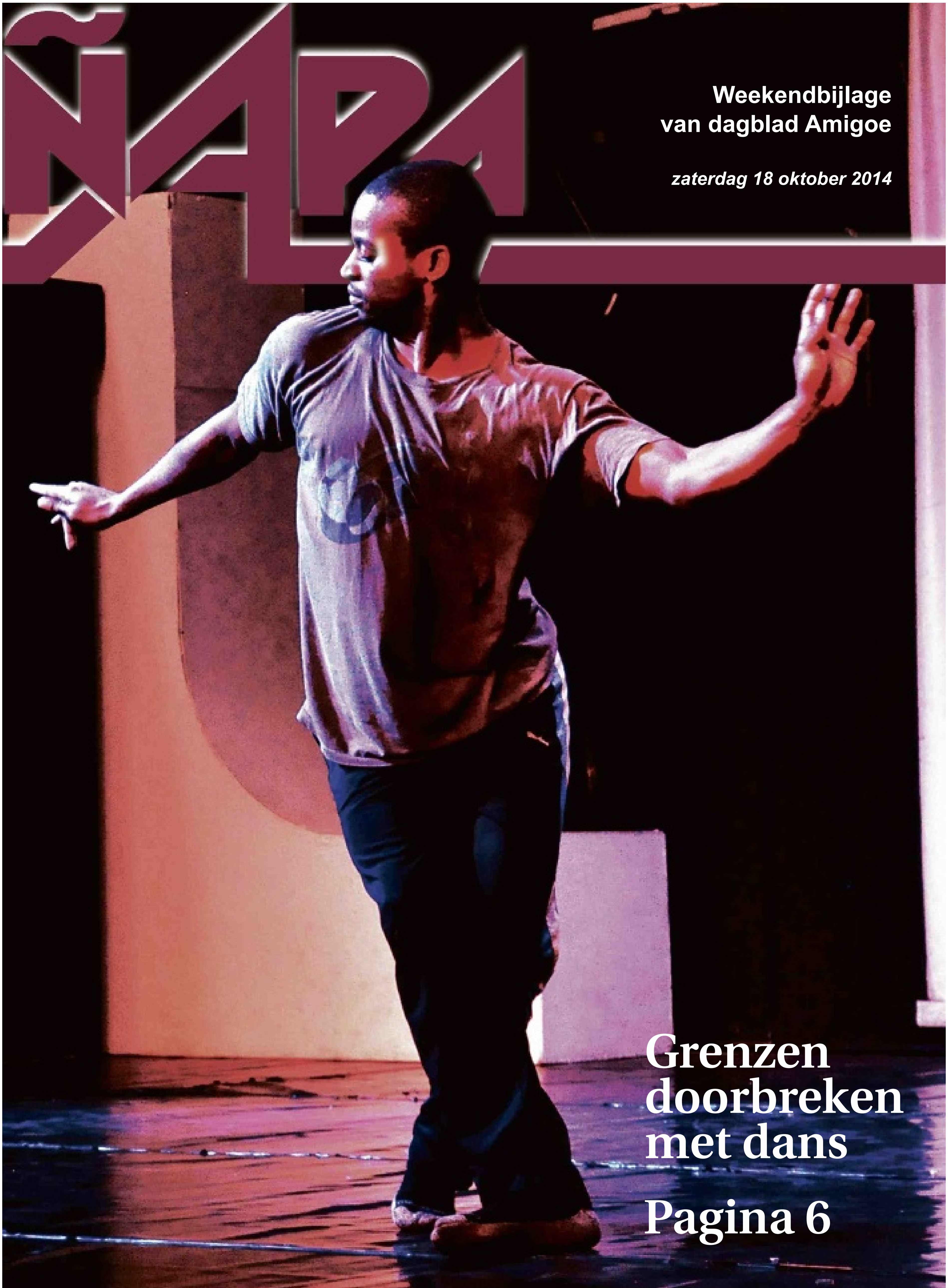

Grenzen doorbreken met dans

Pagina 6

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4

Historie 5

Grenzen doorbreken met dans 6

Eten & drinken 7

Literatuur 8 & 9

Niemand wandelt ongestraft onder palmen 10 & 11

Colombia, fascinerend 12 & 13

Business 14 t/m 18

Puzzels 19

Bestemming Curaçao 20

Foto van de week.

We kunnen het in de tropen toch moeilijk een vreemde eend in de bijt noemen, maar een 'rara avis', een vreemde vogel, blijft het natuurlijk wel. Donald Olbino had opeens deze eend op bezoek en maakte voor de Ñapa een fraaie opname.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Ingemara Bak, Judice Ledeboer, Marja Berk, Nelly Rosa, Evert Bongers, Cisca Rusch, Monique Casimiri, Otti Thomas, Verele Ghering, Marcel Truyens, Hans de Haan, May Voges, Lennart Huijsen, Miriam de Windt, Brede Kristensen, Ken Wong

Thuis.

Automatiek

Toen ik net in Nederland woonde om te studeren waren wij natuurlijk arme studenten. Geld voor exclusieve diners hadden we niet. Een avondje uit eten was bij ons steevast een pizza bij een leuk en gezellig pizzarestaurantje met studentenprijzen. Omgerekend in euro's betaalden we denk ik vijf euro voor een pizza. En op dinsdag zelfs maar drie euro.

Monique Casimiri

Zo'n pizza geeft een paar uur lang een goed gevuld gevoel, maar na de nodige drankjes, zo tegen het einde van de nacht, kwam de honger toch weer opzetten. Keus voor exclusiviteit was er nu niet meer op dit tijdstip. We waren overgeleverd aan de automatiek van de Febo. Ik zal de automatiek uitleggen, aangezien ik er op Curaçao nog nooit één heb gezien. De officiële uitleg van Wikipedia is als volgt: Een automatiek is een verkoopautomaat. In een automatiek ligt bereid voedsel op een servetje of kartonnetje achter glazen deurtjes, waar het warm wordt gehouden. De consument kan zo'n deurtje na inworp van muntgeld openen en het product zo meenemen. Het voedsel uit de automatiek wordt vaak op straat opgegeten, al zijn er meestal ook enkele zitplaatsen voorzien. Naast de friet die wel vers werd gebakken had je niet veel keus bij de automatiek. Kroketten, kipcorn, frikadellen en kaassoufflés waren wel zo'n beetje de keus op het menu. Maar als je honger hebt dan smaakt een kroket zalig.

Mijn ervaringen met automatieken hielden niet op bij het stappen. Elk gerenommeerd treinstation in Nederland had ze ook. Deze werden 's avonds gevuld voor diegene die bij het nemen van de laatste nachttrein nog wel zin had in iets lekkers. Die nachttrein nam ik nooit. Wel de eerste ochtendtrein. Als we naar Curaçao vlogen bijvoorbeeld. De KLM vloog in die tijd op voor ons onchristelijke tijden, waardoor wij om zes uur in de ochtend in de eerste trein zaten op weg naar Schiphol. Ik kan uit ervaring vertellen dat een frikadel, van de vorige avond, uit de automatiek nog best smaakt. Inmiddels vraag ik mij af wat er dan in hemelsnaam in die frikadellen moet zitten, als die na zoveel uur, gelegen in de warmte nog smaken en goed zijn. Ik was het fenomeen automatiek een beetje ontgroeid vond ik van mijzelf. Ik kan mij inmiddels meer veroorloven dan de kroket uit de automaat, bovendien smaakt hij me niet meer zo.

Toch is de automatiek weer helemaal hot bij ons in het dorp. Geen kroketten of frikadellen worden verkocht, maar aardappelen, eieren en tomaten. Vers van het land, vers van de kip, zo de automaat in. Vierentwintig uur per dag beschikbaar. Goedkoper dan in de supermarkt, een eerlijker product, maar vooral heel erg lollig. We gaan terug naar de basis. Eerst was het friet, nu de aardappel. Toen de kipcorn, nu de eieren, straks de kip?

Uitgelicht.

Regatta Bonaire

De 47e Bonaire International Sailing Regatta werd van 5 tot 11 oktober gehouden in de baai van Kralendijk. “Een fantastische, sportieve, uitdagende en gezellige week met schitterende resultaten”, aldus de fotografe die een mooie serie maakte van zeilers uit Bonaire, Aruba, Curaçao en Venezuela tijdens de diverse races. De Merlin uit Curaçao toonde zich uiteindelijk de overall-winnaar van deze succesvolle Regatta.

Foto’s: **Cisca Rusch**

Medisch.

Farmacogenetica, een nieuwe wetenschap

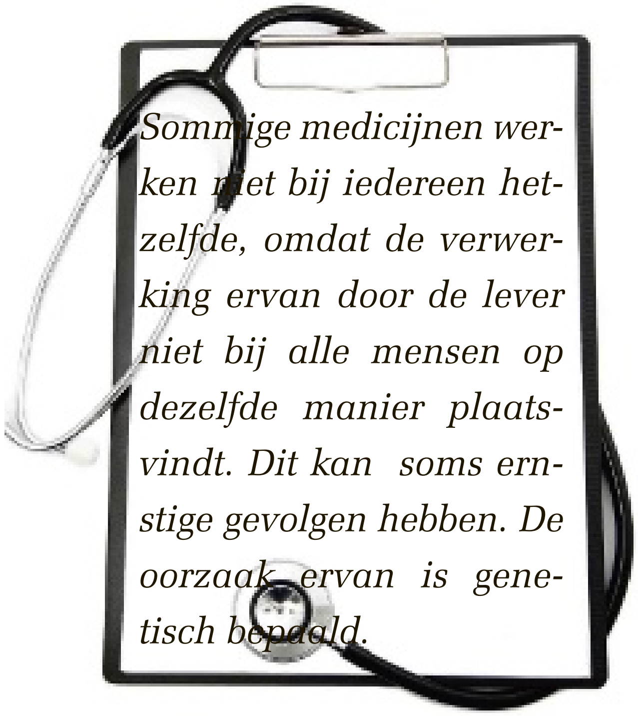

Sommige medicijnen werken niet bij iedereen hetzelfde, omdat de verwerking ervan door de lever niet bij alle mensen op dezelfde manier plaatsvindt. Dit kan soms ernstige gevolgen hebben. De oorzaak ervan is genetisch bepaald.

Tekst: **Hans de Haan**

We gaan kennisnemen van het verrassende feit dat iedereen een persoonlijk DNA-profiel heeft voor de afbraak van geneesmiddelen.
Farmacogenetica werd geïntroduceerd door de klinisch chemicus Ron van Schaik. Op 28 maart 2014 werd hij geïnaugureerd als hoogleraar in dit nieuwe vakgebied aan het Erasmus Medisch Centrum in Rotterdam. Het idee hiervoor ontstond in 2006 naar aanleiding van patiënten die leden aan extreme bijwerkingen van antidepressiva. Sindsdien zijn opgericht het Nederlands Expertise Centrum Farmacogenetica Erasmus MC Rotterdam en het Netwerk Klinische Farmacogenetica Nederland, waaraan alle laboratoria zijn aangesloten waar DNA-testen worden uitgevoerd. Tenslotte is er ook een duidelijke website opgezet, waarover later meer.

Unieke rol van leverenzymen

Van alle acute ziekenhuisopnames wordt in Nederland 7 procent veroorzaakt door ernstige bijwerkingen van medicijnen. Vervolgens is maar 25 tot 60 procent van de geneesmiddelen effectief, dus veel patiënten gebruiken medicijnen die bij hen helemaal niet werkzaam zijn. Medicijnen worden in de lever afgebroken door tientallen enzymen. Steekproeven onder de bevolking wijzen uit dat mensen van een bepaald enzym te weinig of juist te veel kunnen hebben. Daardoor komt een geneesmiddel in een te lage of te hoge concentratie in hun bloed terecht. Met een DNA-analyse kan per patiënt op een rijtje worden gezet wat de activiteit is van de leverenzymen en dus wat voor ieder geneesmiddel de omzettingssnelheid is. Dat gebeurt nu pas als een patiënt ernstige bijwerkingen van een medicijn ondervindt. Van Schaik vindt het hoog tijd voor preventie: "Alle Nederlanders zouden een paspoort moeten hebben van de vier belangrijkste leverenzymen; die zetten samen 70 procent van de geneesmiddelen om en iedereen krijgt ooit met één van die middelen te maken."

Welke geneesmiddelen?

De belangrijkste groepen geneesmiddelen die voor een dergelijke, preventieve DNA-test in aanmerking komen, zijn die ter behandeling van depressie en psychose. Verder staan hoog op de lijst beta-blokkers, codeïne, bepaalde pijnstillers en anti-trombosemiddelen, zoals marcoumar en sintrom. Juist de dosering van deze laatstgenoemde middelen luistert heel nauw, want het betreft het manoeuvreren tussen het ontstaan van trombose of een bloeding.
Er is inmiddels van ruim 90 geneesmiddelen het DNA-profiel onderzocht en vastgelegd.

Voorbeelden van drama's

Het meest bekend is de 'Bijlmoord' uit 2008. Een stewardess vermoordde zonder aanleiding haar man en dochter tijdens hun slaap met een bijl. Zij wist zich later daarvan niets meer te herinneren. Het feit dat zij paroxetine (Seroxat) had gebruikt, leidde tot strafvermindering.
Een ander incident vond begin dit jaar plaats in Oude Pekela, waarbij een man zijn buurman bedreigde met een draaiende kettingzaag en vervolgens met een auto op hem inreed. Ook hij gebruikte ditzelfde antidepressivum en kreeg daardoor alleen een voorwaardelijke werkstraf. Soortgelijke incidenten worden in de Verenigde Staten de 'Prozac Killings' genoemd.
Forensisch expert Selma Eikelenboom presenteerde op 31 augustus 2014 in KRO Brandpunt de uitkomsten van haar onderzoek naar het DNA van 10 daders van ernstige geweldsdelicten, zoals moord en doodslag. Allen gebruikten de zogenaamde 'serotonine heropname remmers' (SSTI-antidepressiva) en hadden dezelfde DNA-afwijking.
Hoogleraar farmacotherapie Anton Loonen, die vaak als getuige-deskundige optreedt in rechtszaken, bevestigt ook dat van de grote groep gebruikers van antidepressiva, een klein deel agressief wordt. In Nederland laat nu een toenemend aantal huisartsen en psychiaters daarom hun patiënten eerst testen voordat ze deze middelen voorschrijven.
Een ander drama betreft een pasgeboren baby die stierf door een overdosis aan morfine in de moedermelk. De moeder kreeg namelijk voor pijnklachten na de bevalling codeïne, maar bij haar was het leverenzym dat deze stof afbreekt zo actief, dat er een hoge dosis morfine in het lichaam kwam en dus ook in de moedermelk.

Wat is de procedure?

De voorgeschreven standaarddoseringen voor geneesmiddelen zijn vastgesteld op basis van effect en bijwerkingen van de gemiddelde patiënt. Wanneer door een individuele DNA-variant een bepaald geneesmiddel langzamer of sneller afbreekt, zal betrokkene op de standaarddosering òf meer bijwerkingen ervaren, òf het middel is voor die persoon vrijwel onwerkzaam. In Nederland kan nu een farmacogenetische test worden aangevraagd door de specialist of huisarts. Alle apothekers daar beschikken bovendien over informatie over hoe doseringen van medicijnen kunnen worden aangepast aan het DNA-profiel. De optimale vorm van het gebruik van bepaalde geneesmiddelen is dus het vooraf beschikken over het DNA-profiel van de patiënt. In Nederland variëren de kosten van die bepaling tussen de 85 en 485 euro; in het geval van bijwerkingen of geen werking van geneesmiddelen worden deze kosten in principe wel vergoed door de meeste ziektekostenverzekeraars.

Alleen nog in Nederland

De realiteit is dat Nederland waarschijnlijk het eerste en enige land ter wereld is waar deze methode wordt toegepast en waar de infrastructuur daarvoor aanwezig is. Tot nu toe heb ik in geen van de toonaangevende, internationale medische tijdschriften een artikel over dit onderwerp gevonden, maar dit zal niet lang meer op zich laten wachten. Ook Curaçao zal zich moeten gaan voorbereiden hierop. Welke specialist of huisarts wil het op haar of zijn geweten hebben dat de medicijnen die zij voorschrijven niet werkzaam zijn of ernstige bijwerkingen veroorzaken die kunnen leiden tot een ziekenhuisopname, terwijl dit in principe vermijdbaar is?

De website

Ron van Schaik gaat met zijn tijd mee en heeft een zeer toegankelijke website laten ontwerpen waarin allerlei aspecten van de farmacogenetica aan de orde komen met een duidelijk keuzemenu: www.farmacogenetica.nl. Men kan kiezen tussen informatie aan patiënten en aan professionals. De inhoud van het onderdeel voor patiënten komt grotendeels overeen met de inhoud van dit artikel. Voor artsen en apothekers is het onderdeel 'Tabellen' interessant, vooral de tweede tabel, waarin van 7 leverenzymen een opsomming wordt gegeven van welke geneesmiddelen tot nu toe zijn onderzocht: in rood een advies voor aanpassing van de dosering en in groen geen aanpassing.
Het zou goed zijn als alle huisartsen, specialisten en apothekers die nog niet op de hoogte zijn van deze nieuwe wetenschap, deze website bezoeken.

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Mijn eerste gouverneur (1)

Het was 1913, toen mijn moeder het plan maakte, waarvan ik u in het vorige hoofdstuk vertelde. Gouverneur was in die tijd mr. Th. I. A. Nuyens, iemand die aanvankelijk als procureur-generaal bij het Hof van Justitie werkzaam was geweest, maar in 1909 gouverneur was geworden. Nuyens was een goede en eerlijke man, bij ons algemeen gezien en gewaardeerd.

'Kleurenfoto': Annabaai 1910

In die tijd was het nog zo, dat de gouverneur elke donderdag van 10 tot 12 uur audiëntie hield. Een onderhoud behoefde men niet van te voren aan te vragen. Je zorgde gewoon op donderdag tussen 10 en 12 ten kantore van de gouverneur te zijn. Wat dit betreft waren er voor mij dus geen moeilijkheden. Maar dat onderhoud zelf, dat lag mij zwaar op de maag. Stelt u zich voor, een jongen van 17 jaar, in die tijd eigenlijk nog een kind, dat gezegd wordt met een boot van Aruba naar Curaçao te gaan om daar bij de hoogste in den lande zijn eigen zaak te gaan bepleiten en te zien een betrekking te krijgen, zonder enige steun of voorspraak van wie dan ook. Zelfs nu, nu jongens van 17 heus geen kinderen meer zijn, zou je er als tiener nog wel tegen opzien in je eentje je opwachting bij de gouverneur te gaan maken.
Ik was nog nooit van Aruba af geweest. Moest, om te beginnen, dus mijn eerste zeereis maken. Daarna aankomen in een voor mij totaal onbekende omgeving. Daarbij had ik dan nog van thuis de boodschap meegekregen te zien zo spoedig mogelijk een baantje te krijgen, omdat mijn werk op Aruba bleef wachten en geen uitstel duldde!
U begrijpt hoe ik mij voelde, toen ik na een slechte reis - ik heb geen zeebenen - tenslotte op Curaçao aankwam. Gelukkig kon ik wel bij familie logeren. De dag na aankomst was het dan zover.

Die donderdagmorgen heugt mij nog als de dag van gisteren. Voor dag en dauw was ik al op, want ik wist heg noch steg en had geen flauw idee hoe ik van het huis van mijn familie, dat aan de Penweg lag, toen dus een enorm eind lopen van de stad, naar het gouvernementshuis moest komen. Iedereen had zijn eigen werk en van mijn familie kon niemand mee. Met de boodschap: 'je loopt maar rechtdoor', ging ik op pad. Er kwam geen einde aan die lange weg over Pietermaai met al die grote villa's, huizen, zoals ik ze nog nooit gezien had. Voor iemand, die in die tijd uit Aruba kwam, was Willemstad een wereldstad, zoals Parijs of New York. Ik voelde mij geheel en al verloren, doch beet door de zure appel heen en stapte door. Hier en daar vroeg ik aan een eenzame wandelaar of ik er nog niet was, maar ten langen leste kwam ik in de Punda aan.
Het was vroeg in de morgen en er was geen mens te bekennen. Het Wilhelminaplein leek mij een eindeloze vlakte. Welke straat moest ik ingaan? Aan een paar pakknechten, die ergens bezig waren de luiken van een 'pakus' te halen, vroeg ik de weg. Zo, op eigen kracht, vond ik eindelijk Fort Amsterdam, waar de gouverneur, zoals men mij thuis al had gezegd, kantoor hield. Een paar ogenblikken later stond ik voor de deur van het door mij zo gevreesde kantoor stil. Het was natuurlijk veel te vroeg en in het Fort was geen mens te zien. Alleen de schildwacht patrouilleerde zonder op- of omkijken met een heel ernstig gezicht en stramme leden op en neer.
Vol ontzag keek ik naar de man die over de veiligheid van de landvoogd waakte. Hij moest wel een heel bijzonder mens zijn, zo dag en nacht bewaakt te worden! Tenslotte kreeg ik echter het gevoel, dat de schildwacht mij in de gaten hield en dat zal dan ook wel, want wat doet een jongen op dat uur helemaal alleen in het Fort, waar hij stom van ontzetting naar een schildwacht gaat staan kijken. Ik had het er niet op en het leek mij maar veiliger van het terrein te verdwijnen. Dus ging ik weer op stap, maar tenslotte moest ik naar de gouverneur, en noodgedwongen keerde ik terug naar het Fort, waar zich een herhaling voordeed van wat ik u zojuist vertelde.

Berg Altena, begin vorige eeuw.

Het Paleis van de Gouverneur, begin 20e eeuw.

Willem Frederik Meinhardt Lampe

Willem Frederik Meinhardt Lampe, geboren op Aruba in 1896, heeft een indrukwekkende carrière gehad, voornamelijk in overheidsdienst van de Nederlandse Antillen tussen 1917 en beginjaren 70. Tussen 1917 en 1930 was hij onder meer griffier op Sint Eustatius en plaatsvervangend gezaghebber op Saba en Sint Maarten. Hij studeerde rechten in Nederland, was notaris op Aruba, werd minister van Justitie op Curaçao en Gevolmachtigd minister in Den Haag. Hij overleed in 1973 op Aruba. Zijn memoires had hij in boekvorm gepubliceerd onder de titel 'In de schaduw van de Gouverneurs' (De Wit Aruba, 1968). Hierin beschrijft hij zijn ervaringen van meer dan 50 jaar, onder zeven gouverneurs. Hierbij volgt een selectie uit een hoofdstuk van dat boek, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Uitgeverij De Wit Aruba en mevrouw Sheila Lampe.

Grenzen doorbreken met dans

Het leven van een danser gaat niet over rozen. De concurrentie is moordend en de grote dansprojecten beperkt. Toch heeft Sean Scantlebury (34) geen spijt van zijn carrièrekeuze. Hij reist de wereld rond om onder meer jongeren aan te sporen hun creativiteit in dans te gebruiken, maar ook om folkloristische dansen onder de knie te krijgen. Zo ook op Curaçao.

Tekst: **Nelly Rosa** Foto's: **Ken Wong**

Twee keer per dag gaf hij workshops aan studenten van de dansscholen Turning Point, Ecole de Danse en Fina. Ook de showgroepen Krea Dansa en D'Art volgden een workshop bij de danser van de Battery Dance Company uit New York. Vorige week zaterdag vond de afsluiting van de dansuitwisseling plaats bij La Tentashon.

Het initiatief voor de dansworkshops kwam van het Amerikaanse consulaat. De baas van het dansgezelschap uit New York, Jonathan Holland, kent de op Curaçao gevestigde consul-generaal James R. Moore. De twee ontmoetten elkaar in 2006 in Sri Lanka. Moore was destijds U.S. Deputy Chief of Mission in Sri Lanka. Het sociale programma 'Dancing to Connect' van de Battery Dance Company werd toen in Sri Lanka gehouden. Het programma heeft als doel jongeren creatief te laten denken en tegelijkertijd om banden tussen groepen te versterken door middel van dans.

Onder leiding van de docenten uit New York wordt aan een choreografie gewerkt. Het dansgezelschap heeft in conflictlanden en gestigmatiseerde gemeenschappen gewerkt. Het doel is dans voor iedereen toegankelijk te maken. Daarin verschilde de opzet op Curaçao. Meestal gaat de Battery Dance Company probleemwijken in. Vanwege de korte voorbereidingstijd werd gebruikgemaakt van de bestaande structuren van de dansscholen.

Docent en leerling

"Wat ik met de leerlingen deed was totaal anders dan wat ze gewend zijn", zegt Scantlebury. "Normaal dansen ze alleen ballet of puur een moderne dans. Mijn manier van dansen is dat ik de stijlen die ik door de jaren heen heb gedanst met elkaar mix. Dat zijn dus klassiek ballet, moderne dans, hiphop-isolaties en lokale folkloristische dansen van landen waar ik geweest ben of die ik op YouTube heb gezien, maar ook dingen uit het dagelijks leven breng ik in mijn dans. Ik zie dans in kleine dingen. Iemand die op een stuk papier schrijft is dans. Iemand die over straat loopt, dat is dans. Iemand die een kop koffie drinkt of met vrienden kletst, maakt bewegingen. Dat is dans", legt Scantlebury uit.

Op Curaçao sprak hij over het leven van een danser in New York en probeerde hij een mentor voor de jongeren te zijn. Zowel de studenten tussen 8 en 24 jaar als de docenten volgden bij hem workshops. "De studenten waren geweldig. Ze volgden de instructies goed op. Daarnaast bestaan de groepen D'Art en Krea Dansa niet uit getrainde dansers. Wel hebben ze liefde voor dans en zijn ze bevlogen. Ik was daar om hen zoveel mogelijk te helpen", zegt de danser, maar ook hij leerde van hen. Zo leerde D'Art hem de seú-dans. "Ik vind het leuk om iets te geven en ook iets terug te krijgen. Ik ben niet alleen de docent maar ook de student", zegt Scantlebury. "Hopelijk komen we volgend jaar met het hele dansgezelschap terug. Dan kunnen we echt met de jongeren trainen en hen helpen met het maken van hun eigen dansvoorstelling die we dan ook gaan uitvoeren."

De culturele uitwisseling is volgens Willem Remie, persvoorlichter van het Amerikaanse consulaat, ook een middel om een andere kant van de Verenigde Staten te tonen. "Het beeld bestaat dat de Amerikaanse overheid in het buitenland veel aan rechtshandhaving, waaronder drugsbestrijding, doet. Maar de Verenigde Staten is veel meer dan dat. Er is een andere kant van Amerika waar de mensen wel van af weten, maar waar ze niet mee in aanraking komen. De cultuur van muziek, dans en film willen we ook laten zien. De VS is een smeltkroes van culturen. Het doel is deels de Amerikaanse cultuur te tonen en te leren van andere culturen. Anders krijg je een scheef beeld van een land. Zo hebben we in april de filmmaker Carmen Marron naar het eiland gebracht. Ook honkbaltrainers zijn naar het eiland gekomen om jongeren te trainen en nu Sean Scantlebury", aldus Remie.

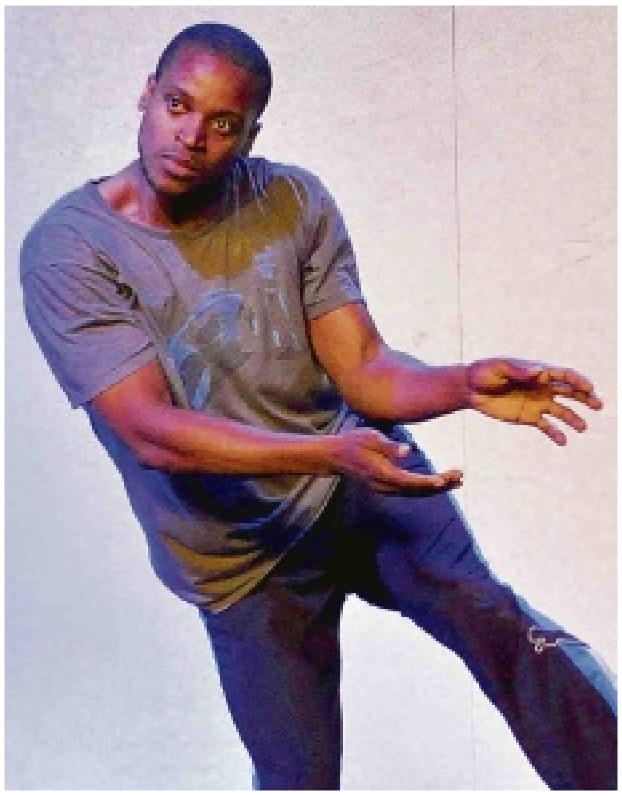

Concurrentie

Scantlebury is het levende bewijs dat als je doorzet je jezelf staande kunt houden binnen de danswereld. "Er ligt veel druk op dansers. Mensen kleineren je. Het is moeilijk. In New York wil iedereen een danser zijn. Terwijl er maar drie of vier grote dansgezelschappen zijn. De concurrentie is groot. De meesten willen beter zijn dan de anderen. Als je niet in een groot dansgezelschap zit verdien je weinig. Je moet er zeker twee of drie banen naast hebben om te overleven. Zelf werk ik nu voor drie verschillende dansgezelschappen om het hoofd boven water te houden. Soms word je bij audities meteen afgeserveerd voordat je iets hebt kunnen doen. Regisseurs houden soms vast aan wat ze in hun hoofd zoeken. Voor vrouwen is het nog moeilijker dan voor mannen. Er zijn duizenden meisjes die elke dag op auditie gaan. Het aantal mannen is kleiner", aldus Scantlebury.

Sinds 2003 is hij lid van de Battery Dance Company. Hij werd geboren in Barbados, maar verhuisde naar New York City op zijn vierde en voelt zich dan ook een New Yorker. Sinds zijn achtste jaar danst hij. Dat hij een beroepsdanser zou worden is geen vanzelfsprekendheid. Hij droomde van een carrière als stuntman en deed aan zelfverdedigingssport. Nadat zijn sensei hem een fulltimebaan aanbood waarbij hij het dansen moest loslaten, koos hij definitief voor dansen. Hij is getraind in ballet en moderne dans en doceert hiphop en zijn eigen stijl van moderne dans. Hij reist de wereld rond om Dancing to Connect-workshops te geven. Zo is hij ondermeer in Algerije, Birma, Cambodja, China, Ghana, India, Israël, Marokko, Swaziland, Taiwan en Vietnam geweest.

Food for thought.

Citrusvruchten goed voor gezondheid

Citrusvruchten kunnen wonderen doen voor uw gezondheid. Niet alleen omdat ze rijk zijn aan vitamine C. Maar ook voor de vezels en phytonutriënten.

Tekst: **Miriam de Windt**

De sinaasappel is de meest bekende citrusvrucht. Wanneer u extra vitamine C nodig heeft, is een sinaasappel de eerste vrucht waar u aan denkt. Misschien omdat iedereen vrijwel altijd sinaasappels in huis heeft. Dagelijks een sinaasappel, vers sinaasappelsap of citroensap is een goed begin van de dag. Het gehalte aan cholesterol en vitamine C springen duidelijk in het oog. De hoeveelheid cholesterol is afkomstig van de eieren en vitamine C van de sinaasappelen en citroen. Jammer dat u geen flan kunt maken zonder eieren. Het is dan geen flan. Wel kunt u een sinaasappelpudding of -vla maken met een ander soort bindmiddel om het cholesterol te elimineren. U zult dan wel beduidend minder vitamine A krijgen, omdat de eieren de grootste leverancier zijn van vitamine A in dit recept. B1 en B2 zijn afkomstig van de eieren en de sinaasappelen. Al met al, een flan met enige voedingswaarde.

Vitamine C

Sinaasappels hebben de reputatie dé vitamine C-leverancier te zijn. Sinaasappels bevatten 50 mg vitamine C per 100 gram vruchtvlees. Dit is meer dan de andere citrusvruchten. Maar er zijn andere fruit- en groentesoorten die een hoger gehalte aan vitamine C bevatten. Zoals (per 100 gram product): boerenkool 100 mg, groene paprika 70 mg en rode paprika 150 mg. Onze eigen 'shimaruku', de acerola cherry of ook wel de West-Indische kers genoemd, bevat 1677 mg vitamine C per 100 gram. Dit is bijna 2400 procent van uw dagelijkse behoefte!

Echter, deze voedingsmiddelen eet u niet elke dag. Een sinaasappel waarschijnlijk wel.

Met andere woorden, de 50 mg per 100 gram van een sinaasappel is toch mooi welkom.

Vitamine C, ascorbinezuur, heeft een functie als antioxydant. Het is nodig voor de opname van ijzer, het in stand houden van de weerstand en de vorming van bindweefsel. Bij een tekort aan vitamine C kunt u een verminderde weerstand krijgen en een vertraagde wondgenezing. Vitamine C draagt ook bij aan de inname van foliumzuur.

Veel mensen krijgen niet genoeg foliumzuur binnen. Uw lichaam heeft foliumzuur nodig voor de groei, voor de aanmaak van witte en rode bloedcellen. Zeker zwangeren hebben voldoende foliumzuur nodig voor een goede ontwikkeling van het ongeboren kind.

Schimmels

Citrusvruchten zijn erg gevoelig voor schimmels. Meteen na de oogst worden citrusvruchten dan ook behandeld met een schimmelwerend middel. Belangrijk dus om de schil van citrusvruchten goed schoon te maken voordat u sinaasappel- of citroenrasp maakt. Alleen met water zult u het schimmelwerendmiddel niet goed genoeg kunnen verwijderen. Gebruik een klein beetje verdund afwasmiddel en een zachte borstel om de schil niet te beschadigen, zodat zeepresten niet binnen dringen in uw sinaasappel of citroen. Goed afspoelen. Er bestaan speciale 'washes' voor fruit en groente om chemische residuen te verwijderen, mocht u het eng vinden om zeep op uw eetwaar te gebruiken.

Phytonutriënten

Phytonutriënt is een verzamelnaam voor verschillende substanties die planten produceren. Ze zijn te vinden in fruit, groenten, peulvruchten en granen. Elk phytonutriënt heeft een verschillend voordeeleffect op uw lichaam en gezondheid. Onderzoekers stellen dat er zo'n 4000 soorten phytonutriënten zijn, maar alleen een klein gedeelte is werkelijk onderzocht. De bekendste soorten zijn Beta-caroteen, flavonoïden, isoflavonoïden, lycopeen en luteïn. Gesteld dat phytonutriënten ook anti-oxydanten worden genoemd, weet u voldoende.

Sinaasappelen en andere citrusvruchten bevatten veel en verschillende phytonutriënten. Dit is dan ook de voornaamste reden waardoor citrusvruchten wonderen kunnen doen voor uw gezondheid.

Eerlijkheidshalve, niet iedereen verdraagt citrusvruchten even goed. Indien u citrus wel kunt verdragen, is het zonder meer aan te raden om wekelijks te zorgen dat u een citrusvrucht in huis heeft. Hetzij sinaasappelen, mandarijntjes, grapefruits of citroen cq lemmetjes ('lamunchi'). En indien niet, is het belangrijk om in ieder geval fruit en groenten te kiezen met kleur. Laat kleur op uw bord bekennen.

Alhoewel een sinaasappelflan een welkome en voedzame variant is van ons aller 'quesillo', feit is wel dat verse citrus, of verse sinaasappelsap/citroensap het werkelijke gezondheidsbevorderende effect leveren.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Voedingswaarde voor 1 portie uitgaande van 6 personen per recept:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	308 / 1294	15%
Natrium	83 mg	4%
Eiwitten	10 g	10%
Kalk	71 mg	10%
Vetten	7 g	10%
IJzer	1,4 mg	9%
Verzadigde vetten	1 g	5%
Vitamine A	129 mcg	16%
Cholesterol	222 mg	82%
Vitamine B1	0,14 mg	14%
Koolhydraten	53 g	21%
Vitamine B2	0,23 mg	18%
Voedingsvezels	2 g	7%
Vitamine C	53 mg	76%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Sinaasappelflan

Ingrediënten:
1/2 cup suiker voor de caramel
8 eieren
3/4 cup suiker
sap van 5 sinaasappelen, gezeefd
sap van 1 citroen, gezeefd
rasp van 1 sinaasappel
rasp van 1/2 citroen

Bereidingswijze:
Van de 1/2 cup suiker caramel maken.
De vorm met kokend water omspoelen en de bodem en zijkanten van de vorm met de caramel bedekken.
De eieren, de suiker, het sinaasappelsap, het citroensap en de rasp tot een dikke massa kloppen.
De eiermassa in de geprepareerde vorm gieten.
De vorm goed afgesloten met folie of een deksel in een waterbad (au-bain-marie) zetten en 1 à 1 1/4 uur tegen het kookpunt aan stevig laten worden.
De vorm uit het bad nemen en de pudding in de vorm laten afkoelen.
Op een schaal omkeren.

Voor 4 à 6 personen.

Eet smakelijk,

May

Hermelijn belicht racisme aan beide zijden van de oceaan

Rascisme in Nederland ligt ten grondslag aan de dood van een Curaçaose student in de roman Florinda's tweede keus. Schrijver Jacques Hermelijn wordt echter ook geprezen voor zijn aandacht voor racisme in de Curaçaose maatschappij.

Tekst en foto's: **Otti Thomas**

Marije Stolp neemt namens de bibliotheek een exemplaar in ontvangst voor de Collectie Antilliana. Rechts Magda Lacroes van de Dutch Caribbean Book Club.

"Rassenhaat laat zich gemakkelijk delen. (...) Racisme is een kankergezwel." Deze regels uit een gedicht van Jacques Hermelijn, zijn rechtstreeks van toepassing op zijn roman Florinda's tweede keus. Eind september werd het boek officieel toegevoegd aan de Collectie Antilliana van de Bibliotheek Den Haag tijdens een literaire middag van de Dutch Caribbean Book Club. Sinds 2012 organiseert Magda Lacroes de bijeenkomsten om Caribische literatuur ook in Nederland onder de aandacht te brengen.

Florinda's tweede keus speelt zich af in Den Haag en op Curaçao en gaat over de Nederlandse studente Florinda, die haar racistische vader verdenkt van betrokkenheid bij de fatale mishandeling van haar geliefde. Ze worstelt met de vraag of ze haar vader moet beschermen of toch haar vermoedens moet delen met de politie en met de familie van Fernando. Het wordt nog moeilijker haar geheim voor zich te houden als ze jaren later een relatie krijgt met een jongere neef van Fernando en de politie bovendien het onderzoek naar de mishandeling jaren later heropent.
Het verhaal spreekt tot de verbeelding, bleek nadat fragmenten van het boek werden voorgelezen door journaliste Désirée Martis en enkele scènes werden gespeeld door Darlene Westmaas. "Ik werd steeds bozer en bozer op die vrouw. Zij neemt alle beslissingen. Wat een egoïste is het eigenlijk", zei één van de aanwezigen over de hoofdpersoon. Twijfel is er of Florinda wel echt houdt van Fernando's neef. Hermelijn maakt aan die twijfel een einde. "Florinda is eenzaam. Ze klampt zich vast aan een jongen die 15 jaar jonger is dan zij, maar ze zal nooit zoveel van hem houden als van Fernando", zei hij over het romanpersonage dat hij bedacht.
De aanwezigen plaatsen ook vraagtekens bij de instemmende reactie van de familie op de relatie met die neef. "Ik denk dat de meeste moeders heel anders zouden reageren als hun zoon een relatie begon met een vijftien jaar oudere vrouw", zei Alwin Toppenberg, één van de vier lezers die speciaal werd uitgenodigd om zijn mening te geven.

Integratie

Over een ding zijn de aanwezigen het allemaal eens. Het thema racisme wordt goed en vooral ook evenwichtig onder de aandacht gebracht door Hermelijn. Voor de schrijver is de keuze voor dit thema vanzelfsprekend. Na zijn tijd als lid van de Curaçaose Eilandsraad, was Hermelijn in Nederland onder meer actief als bestuurslid van het Overlegorgaan Caribische Nederlanders, interim-directeur van het Kabinet van de Gevolmachtigde minister van de Nederlandse Antillen en plaatsvervangend Gevolmachtigde minister. "Ik ben 25 jaar lang bezig geweest met het verbeteren van de positie van onze mensen in Nederland. Tegenwoordig ben ik daar niet meer actief bij betrokken, maar ik wil die ervaring niet verloren laten gaan, daarom heb ik besloten om er toch iets mee te doen", zei hij. De vele kleuren van de liefde, Hermelijns eerste roman uit 2012, had dus hetzelfde thema. "Interculturele verhoudingen zijn de hoeksteen van het integratieproces", aldus de auteur.
De aanwezigen kennen discriminatie allemaal uit eigen ervaring, waarbij de realiteit soms dicht bij het verhaal uit het boek bleek te komen. "De vader van Florinda is net als de opa van mijn ex. Hij is uiteindelijk met een blanke vrouw getrouwd", zei een van de aanwezigen. Toppenberg herinnerde zich zijn eerste ervaringen in Nederland. Het was voor hem moeilijk om een kamer te vinden omdat hij een neger was. De reden van de weigering kreeg hij met precies die woorden te horen. Om sommige ervaringen kon hij ook wel weer lachen, bijvoorbeeld de opmerking dat men geen jazzpianist zocht, toen hij zich meldde om balletdansers te begeleiden op de piano. Maar Toppenberg herinnert zich vooral ook het racisme in zijn geboorteland. "Ik kreeg van familie te horen dat ik moest trouwen met een blanke vrouw met blauwe ogen en blonde haren", aldus Toppenberg. Andere lezers sloten zich daar bij aan. "Het zou gemakzuchtig zijn geweest om alleen over spanningen in Nederland te schrijven, maar het is goed dat het juist ook over racisme op de eilanden gaat. Over drecha koló en drecha rasá", zei Walter Palm, die het boek ook las op verzoek van de Dutch Caribbean Book Club. Palm wees op het wantrouwen jegens blanke Nederlanders, dat de Curaçaose karakters hebben in het boek. De moeder van Fernando denkt bijvoorbeeld dat de dader nooit gepakt zal worden, omdat de dader blank was en haar zoon, het slachtoffer, zwart.
"Er is een zekere mate van zelf-discriminatie. Sommige mensen fungeren als een soort detector voor discriminatie, waarbij ze soms terecht en soms onterecht denken dat ze gediscrimineerd worden", vulde Karen Russel de Corrales aan.
Florinda's tweede keus heeft daarmee een belangrijke les voor alle mensen, ongeacht hun afkomst of kleur, was de conclusie in Den Haag: "Eigenlijk zou het boek verplicht moeten worden tijdens de lessen maatschappijleer."

Jacques Hermelijn signeert na afloop van de presentatie exemplaren van zijn boek.

Leesvoer.

Bundel met Ñapa-interviews van Mineke de Vries

Ñapa-medewerkster Mineke de Vries heeft verhalen die zij voor de zaterdagbijlage van de Amigoe schreef gebundeld in 'Met de zon in de rug' met de ondertitel 'Met een Caribische achtergrond leven in Nederland'.

De burgemeester van Amsterdam Eberhard van der Laan die zij voor de Ñapa interviewde over het slavernijverleden, schreef het voorwoord. "Als burgemeester van Amsterdam en als voormalig minister voor Wonen, Wijken en Integratie, heb ik veel te maken met de Antilliaanse gemeenschap. Ik heb me daarbij de afgelopen jaren soms zorgen gemaakt over het welzijn van de kinderen die naar Nederland komen voor een betere toekomst. De verhalen in dit boek sterken mij in de gedachte dat een goede inburgering en meer kennis over elkaar cruciaal is om de kansen van deze generatie te verbeteren", aldus de burgervader.
Mineke de Vries is in 2012 vanuit Curaçao teruggekeerd naar Nederland en houdt sindsdien daar interviews voor de Ñapa. In de inleiding van 'Met de zon in de rug' schrijft ze: "Precies vier jaar na de nieuwe staatkundige verhoudingen verschijnt deze uitgave, bovendien het jaar dat we tweehonderd jaar Koninkrijk vieren. Met een link hiernaar kan deze uitgave gezien worden als voorbeeld van de onafscheidelijkheid van beide bevolkingen/samenlevingen. Ik heb uitsluitend de verhalen doorverteld, verhalen die samen de achtergrond belichten van een volk dat het verdient vanuit zijn eigen waarden en cultuur gezien en begrepen te worden, waarbij ik de wens uitspreek dat mogelijk ingesleten stigmatisering genuanceerd wordt door de enorme rijkdom die Antillianen Nederland brengen op cultureel, wetenschappelijk en intermenselijk niveau."
Afgelopen maandag ontving minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op zijn werkkamer in Den Haag het eerste exemplaar van het boek.

Foto: Martijn Oorthuis

Auteur Mineke de Vries (rechts) overhandigt Minister van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties Ronald Plasterk het eerste exemplaar van haar boek. Op de achtergrond uitgever Eric Jan van Dorp. Foto: Martijn Oorthuis

Met de Zon in de Rug zal zeer binnenkort op Curaçao te koop zijn bij Bruna en Mensing's Caminada en op Bonaire bij Addo's Books, Toys, Office Supplies.

Letra

Nobelprijs

De Nobelprijs voor Literatuur dit jaar is toegekend aan Patrick Modiano (1944),

Ook dit jaar waren er veel serieuze gegadigden uit alle continenten. De keuze viel op deze bijzondere Franse schrijver, geboren uit een Belgische moeder en een Italiaans-Joodse vader, tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog.
Zijn werk staat in het teken van de herinnering aan wat verloren ging en hoe die herinnering het nu van ons leven bepaalt. De secretaris van het comité, Peter Englund, die de keus wereldkundig maakte, kon er weinig meer van zeggen dat Modiano 'een Marcel Proust van onze tijd is'. Nota bene 'een'.

Zo langzamerhand wemelt het van de 'proustjes'. Ieder taalgebied heeft er inmiddels wel een. Karl Ove Knausgard is de Noorse Proust, Mircea Cartarescu de Roemeense, Oek de Jong de Nederlandse... en nu mag Frankrijk zich verheugen in een eigentijds 'proustje'?... Deze uitspraak geeft wel te denken over de kwaliteit van de beoordelingscommissie. Trouwens, een auteur die in de voetsporen van een ander loopt, zou zo'n prijs helemaal niet mogen ontvangen.

Foto: AFP/Thomas Samson

De Franse schrijver Patrick Modiano (links) komt aan bij een persconferentie in Parijs op 9 oktober, nadat eerder op die dag bekend is gemaakt dat hij de Nobeleprijs voor de literatuur heeft gekregen.

Maar afgezien daarvan is Modiano wel degelijk een originele en interessante auteur. Inmiddels schreef hij ruim 30 romans, novellen en kinderboeken. In de meeste van zijn werken is de hoofdpersoon op zoek naar iets dat verloren ging, in wezen zijn of haar eigen identiteit. Een van zijn bekendste romans is 'Rue des boutiques obscures' over een man die zijn eigen identiteit als stukjes van een legpuzzel in elkaar probeert te schuiven. In Europa wordt Modiano veel gelezen. In Amerika wordt hij tot nu toe genegeerd. Zou het kunnen zijn dat de Amerikanen sterk gericht zijn op de toekomst en op het realiseren van hun identiteit in de toekomst? Terwijl de Europeanen geneigd zijn terug te zien? In een interview verklaarde Modiano dat hij het gevoel heeft al 45 jaar met hetzelfde boek bezig te zijn. Eens droomde hij dat hij bevrijd werd van zijn herinnering en niet meer hoefde te schrijven, maar die droom is nog niet vervuld.

Hoe hij schrijft? Zo ongeveer: *"Ik ben niets. Niets dan een bleke figuur, een silhouet dat afsteekt tegen het caféterras, wachtend op het stoppen van de regen. De bui was begonnen toen Hutte vertrok. Enkele uren daarvoor hadden we elkaar opnieuw ontmoet in het kantoor van het Agentschap. Zoals gewoonlijk zat Hutte achter zijn massieve bureau, met zijn jas aan. Dat gaf een gevoel dat er iets van vertrek in de lucht hing. Ik zat tegenover hem, in de leren fauteuil die voor klanten was bedoeld. Het schelle licht van de lamp maakte me duizelig.*
'Wel, daar zijn we dan, Guy... dat is het dus...' zei Hutte zuchtend.
Een verdwaald dossier lag op het bureau. Misschien hoorde het toe aan de kleine donkere man met die verschrikte uitdrukking op zijn pafferige gezicht, die ons had ingehuurd om zijn vrouw te volgen... die middag had zijn vrouw een ander mannetje met een pafferig gezicht ontmoet..." (Uit Rue de boutiques obscures, 1978; vert. BK).

Modiano schrijft compact, weet spanning aan te brengen en heeft bovendien altijd iets te zeggen, of beter, is altijd naar iets belangrijks op zoek, al is niet precies helder naar wat.

Niemand wandelt ongestraft onder palmen

Over de opkomst en het verval van het struisvogelpark 'Albertina' (1912-1931)

Toen Millicent Smeets-Muskus enkele brieven aantrof in de archieven van de Fortkerk en de Verenigde Protestantse Gemeente op Curaçao die haar interesse opwekten en kort daarop zij de Nederlandse documentaire 'Tropengraf, een West-Indische overlevering' van Anna Abrahams zag, was het voor haar duidelijk dat zij zeker nader onderzoek wilde doen. Wim Rutgers, buitengewoon hoogleraar aan de University of Curaçao, begeleidde haar in haar keuzes om een sterk onderbouwd historisch werk neer te zetten: Niemand wandelt ongestraft onder palmen.

Tekst: **Verele Ghering**

Het kan niet vaak genoeg gezegd worden hoe belangrijk het is voor een jong land als Curaçao dat geschreven geschiedenissen in drukvorm het daglicht zien. Nog steeds is er niet genoeg historisch onderzoek verricht op veler gebied.

Harry Moen beschrijft bijvoorbeeld in 'Tempu di Chinchirinchi' (ISBN 978-99904-1-273-4) de muziek in Otrobanda tussen 1900 en 1920 en het leven daar omheen. Dit is de periode voordat de Shell kwam waarna er zoveel veranderde voor Curaçao. Een land moet een collectief geheugen hebben om überhaupt aan nation building te kunnen doen.

De invalshoek in het werk van Millicent Smeets, de leidraad, is de Nederlands-Duitse familie Lens, twee broers, chirurg Theo Lens en kapitein Lodewijk Lens die met Ida Bernhard trouwt en van wie wij delen uit haar dagboek te lezen krijgen. Ontroerend maar ook heel rauw als ze het bijvoorbeeld heeft over 'We dachten er serieus over dit verschrikkelijke eiland de rug toe te keren' en 'Met vijftig zwarte arbeiders stond hij voor een reuzenklus'.

Het gaat ook over de assistent Willem Lensvelt die in 1912 met 10 struisvogels op het eiland arriveert met alle hoop in zich, maar die in 1913 vermoord in een put gevonden wordt. De titel van dit werk suggereert meteen al dat het boek niet alleen gaat over de bedrijfsvoering van het struisvogelpark dat gevestigd was op de plantage Choloma aan de St. Jorisbaai maar ook een sluier oplicht over het leven in de tropen in een onrustige periode, 1912-1931. Het roept een tijdsbeeld op uit een periode waar vele veranderingen plaatsvonden in de wereld en de neerslag daarvan op Curaçao, gezien vanuit een persoonlijke optiek van de familie Lens-Bernhard. Smeets neemt ons mee in een spannend geschreven verhaal, prettig leesbaar en onderbouwd met historische documenten en prachtige foto's.

Eerst krijgen we een kort chronologisch overzicht per jaartal: het begint met 1864, het geboortejaar van Theo Lens in Wiesbaden, Duitsland en eindigt met 2005 wanneer Millicent Smeets een bezoek brengt aan het C.P. Nel Museum in Oudtshoorn, Zuid-Afrika. (www.cpnelmuseum.co.za) waar de rol van de struisvogel en de handel uitgebeeld wordt alsook de rol van de joodse gemeenschap in de ontwikkeling van Oudtshoorns struisvogelverenindustrie. Vanwege het aangename struisvogelklimaat daar beginnen rond 1900 struisvogelboerderijen als paddenstoelen uit de grond te komen. Oudtshoorn wordt daarom ook wel de struisvogelhoofdstad van Zuid-Afrika genoemd. Tot 1915 beleven de struisvogelboerderijen rond Oudtshoorn gouden tijden. Veren van struisvogels waren in die tijd wereldwijd in trek. Menig struisvogelboer bouwde in die tijd een groot huis dat in de volksmond ook wel een 'verenpaleis' genoemd werd.

Met deze opsomming krijg je al een goed beeld van de gebeurtenissen die gaan komen.

Maar waarom zou je struisvogels willen houden? Wat bezielt iemand zo'n onderneming aan te durven? Die vraag komt uiteraard meteen bij je op zeker als je over alle ontberingen leest. Maar struisvogelveren waren tijdens het fin du siècle kostbaarder dan goud. In het verleden hadden de veren een diepere en positieve betekenis. In het oude Egypte waren de veren een symbool van rechtvaardigheid en waarheid. In de graven van de farao's zijn tekeningen van struisvogels aangetroffen die een beeld geven hoe ze jaagden op deze vogels aan de oevers van de rivier de Nijl. Voor enkele Afrikaanse stammen betekenen ze kennis, waterzuiverheid en magische krachten. Ook het embleem van de Prins van Wales is samengesteld uit drie struisvogelveren. In de middeleeuwen waren de struisvogelveren een zeer gewild modeartikel. En ook koningin Elisabeth I van Engeland (1533-1603) en koningin Marie-Antoinette van Frankrijk (1755-1793) waren bekend om hun voorliefde voor deze veren. De struisvogel is een van de buitenbeentjes van de natuur: het is een gigantische vogel die niet kan vliegen noch zingen. Nu denkt men dat ze meer van doen hebben met de dinosaurus.

Na een ontroerende terugblik onder de kop 'vooruitblik' uit de memoires van Ida, waarin ze in 1929 aan boord van de m.s. 'Alkmaar' de haven van Willemstad uitvarend zich afvraagt 'Was ik blij?", deelt Smeets het boek in acht hoofdstukken in.

Hoofdstuk 1 gaat over dokter Theo Lens die in 1894 op Curaçao wordt gestationeerd als Militair Geneesheer na van 1891 tot 1894 in Suriname te hebben gewerkt. Lens moest alles van de grond af opbouwen omdat er in die tijd nog maar weinig medische instrumenten waren. Hij voerde de eerste blindedarmoperatie uit op de jonge Mongui Maduro in de stadsvilla Cerro Bonito.

In 1892 werd het Militair Hospitaal Plantersrust gebouwd dat diende als quarantaine-inrichting. Lens bouwde het om tot ziekenhuis en ging zelf wonen in het hoofdgebouw. Tijdens zijn vijftienjarig verblijf op het eiland, bouwt hij een enorme reputatie op als arts en chirurg. Er kwamen zelfs patiënten uit Venezuela en de regio om zich hier persoonlijk door hem te laten behandelen. Zo kwam er ook een Russische prinses met haar gevolg die neerstreken in het ziekenhuis van Lens. Ook werden er bij hem thuis huisconcerten gegeven. Een menukaart uit 1902 die opent met 'Vermicelli Soep' voor een diner met hooggeplaatsten, van de hand van Hendrika Lens, de echtgenote van de geneesheer, is ook een tastbaar bewijs hoe zeer de medische professie van Theo Lens en het sociale leven op Curaçao in elkaar overgingen.

Door het hele boek heen zijn deze tastbare bewijzen mooi weergegeven in het belang van het onderwerp. Want ook bij Lens slaat het noodlot toe. Hun op Curaçao geboren dochtertje Sofia overlijdt tien dagen na de geboorte terwijl hun zoontje Maukje, geboren in Suriname, op zevenjarige leeftijd overlijdt aan hersentuberculose, waarna het echtpaar uit elkaar groeit en Hendrika vereenzaamt en zelfmoord pleegt in 1908.

Door de goed leesbare manier van schrijven van Smeets, leest het boek als een roman. Geenszins droog en saai met slechts opgesomde historische cijfers. Integendeel. Ook een groot pluspunt is dat de slecht leesbare documenten, herschreven zijn in de tekst.

Hoofdstuk twee gaat wederom over dr. Theo Lens en 'zijn' eiland met de struisvogelfarm 'Albertina' waarbij Lens schrijft over de bevolking en de economische toestand nadat hij in 1909 terug is gegaan naar Nederland. Hij blijft lezingen geven en schrijven om het eiland te helpen. En tot slot gaat dan hoofdstuk acht eindelijk over assistent Willem Lensvelt en zijn vroegtijdige mysterieuze dood die jarenlang iedereen bleef bezighouden. In 1948 bekent Gerardo Mercelina, 'Jati grandi', de moord op Lensvelt.

Ik wil niet alles verklappen, het is te mooi om het zelf te lezen. Een boeiende kennismaking met de levensgeschiedenissen van interessante mensen, boeiend beschreven. Je gaat helemaal op in de ontberingen, de beproevingen die deze vijf hoofdrolspelers als het ware mee hebben gemaakt. Dankzij de persoonlijke verhalen, is het geen saai of droog geschiedkundig boek geworden. Millicent Smeets weet goed inzicht te geven in de levens van twee broers, afkomstig uit de Nederlands-Duitse familie Lens en de echtgenote van één van hen, zijn mondaine vrouw Ida Lens-Bernhard.

Tegelijkertijd komen de belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen van de eerste drie decennia van de vorige eeuw aan de orde. Door de economische malaise als gevolg van de Eerste Wereldoorlog had men ook hier te kampen met enorme prijsstijgingen van alle mogelijke producten, met oplopende loonkosten. De opkomst van de olieraffinage bracht van alles uit balans en de winning van fosfaat, de grote arbeidsmigratie naar Cuba en voor het werk aldaar op de suikerrietplantages passeren ook uitgebreid de revue. Op het struisvogelpark misten zij de arbeidskrachten die maar mondjesmaat uit Cuba terugkwamen.

De moord is maar een klein onderdeel van het boek en terecht. Dit historische werk toont ook prachtige modeprenten met struisvogelverenhoeden uit onder meer Harper's Bazar van1884. We kunnen lezen dat de mango-oogst wel wat kan opleveren, de droogte ongenaakbaar is, maar er dan weer ineens heel veel regen is, juweeltjes van brieven en memoires van Ida die ook uit het Duits vertaald zijn, zijn terug te vinden. De eenzaamheid op het platteland komt voelbaar over, zovele ontberingen en beproevingen, het moordende klimaat, het gebrek aan goede, vruchtbare en levensvatbare dieren als gevolg van inteelt, het gebrek aan water, het gebrek aan materiaal, het gebrek aan zo ongeveer alles wat je nodig hebt voor een gezonde bedrijfsvoering en dat tegenover zoveel moed en uithoudingsvermogen voor zo'n ambitieus project op Curaçao.

De vindingrijkheid is ook zeer ontroerend. Dankbaar mogen we zijn dat de Lens-familie zoveel neerpende en zoveel nog bewaard is gebleven daarvan. Ik zal niets meer verklappen. Het is een tijdsbeeld dat we nu beter kunnen gaan interpreteren. Smeets stak haar hoofd niet in het zand, de struisvogels doen het trouwens ook niet, dat weten we nu. Chapeau, bravo en veel dank aan Millicent Smeets-Muskus. Curaçao is een encyclopedisch werk rijker. Meer dan de moeite waard.

Te koop bij de Amigoe vanaf heden voor 106 gulden of bij Mensing's Caminada.

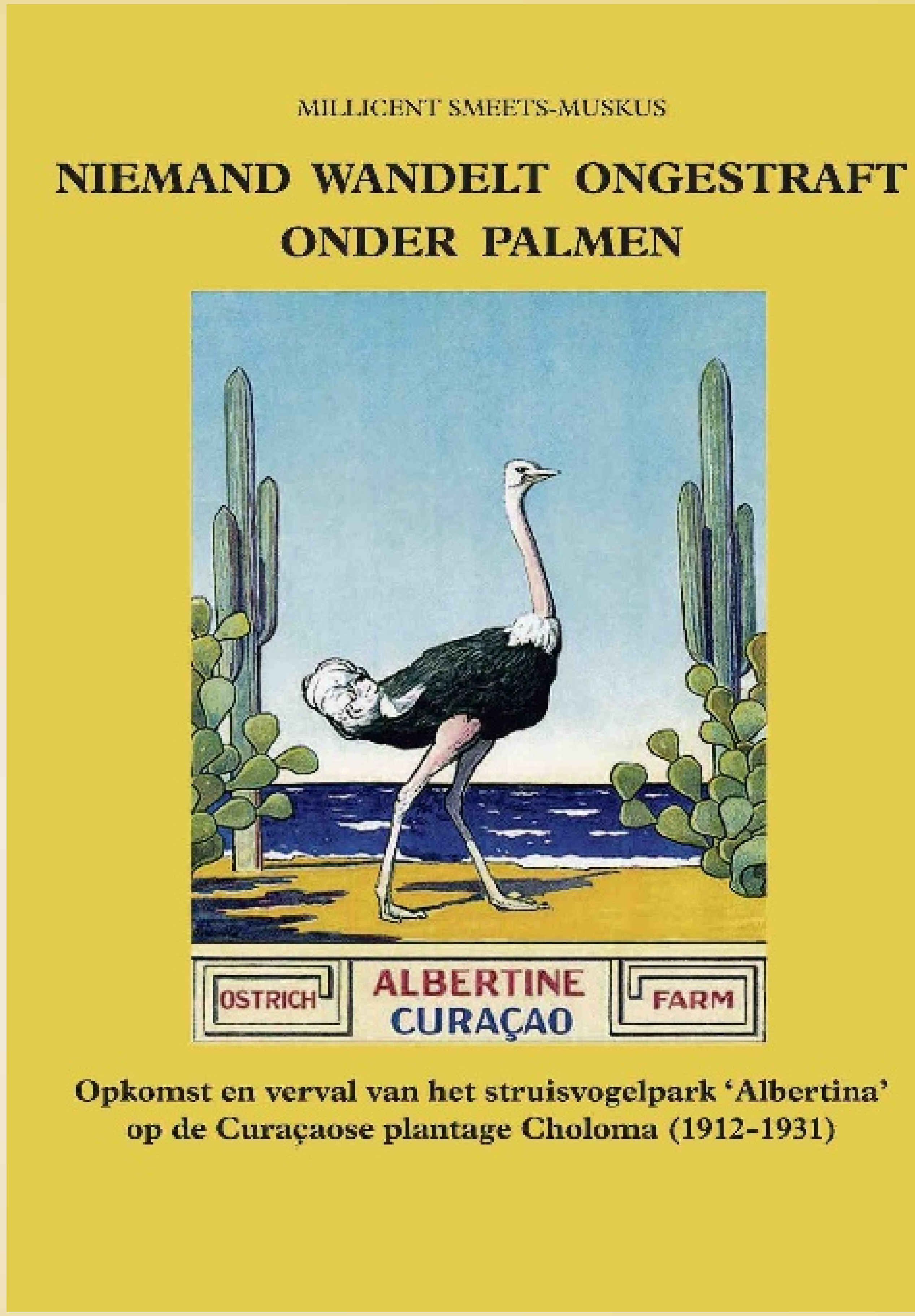

Wetenswaardigheden over de struisvogel

- Na een jaar zijn de dieren al slachtrijp.
- Struisvogels halen een gewicht van 135 kg.
- Ze kunnen niet vliegen maar wel een snelheid bereiken van 70 km/uur.
- Ze kunnen een dodelijke voorwaartse trap geven.
- De mannetjes zijn zwart, de wijfjes bruin.
- De schil van het ei is 2 mm dik en verdraagt een gewicht van 135 kg.
- Eén struisvogelei komt overeen met 24 kippeneieren.
- In tegenstelling tot het 100 procent cholesterolvrije vlees zijn de eieren juist heel rijk aan cholesterol.
- De veren waren razend populair tussen 1875 en 1920.
- Alles van de struisvogel kan worden gebruikt, het vlees, de huid, de veren en de eieren.
- Tijdens de struisvogelveren-'boom' (1875-1920) was de prijs van veren gelijk aan dat van goud en diamant en werden boeren steenrijk.
- 'Struisvogelpolitiek', een bekend gezegde maar niet de waarheid: struisvogels steken namelijk helemaal niet hun kop in het zand, maar pikken van de grond. Bij hitte verschijnt er vaak een spiegeleffect waardoor het lijkt alsof de kop toch in het zand zit.

Colombia,

Vraag me niet waarom, maar Colombia heeft me altijd gefascineerd. Nou ja, altijd, vanaf de leeftijd van 20 of zo. Dus best lang. Toen kreeg ik namelijk een boek van Gabriel García Márquez. Deze in Aracataca geboren schrijver is er verantwoordelijk voor dat ik een band met Colombia kreeg. Ik ben hem er nog altijd dankbaar voor.

Bogotá

Tekst: **Jeroen Baldwin** Foto's: **ProExport Colombia**

Op uitnodiging van luchtvaartmaatschappij Avianca kreeg ik onlangs de kans het land weer wat verder te verkennen. De band is daardoor verder verstevigd. In een drieluik vertel ik u de komende weken in de Ñapa over Colombia, met vandaag een algemeen verhaal en in de komende edities artikelen gewijd aan de steden Cartagena en Barranquilla.

Aangezien ik ergens ook wel een ietwat verknipte geest ben, heb ik behalve alle boeken van Gabriel García Márquez ook alles gelezen over Pablo Escobar. Een andere wereldberoemde Colombiaan, al horen ze zijn naam in het Zuid-Amerikaanse land liever niet meer. Dat snap ik wel. Ze zijn er volledig klaar mee daar. Pablo Escobar was de eerste grote drugsbaron in Colombia die het met al zijn geld en macht zelfs schopte tot - zeg maar - Tweede Kamerlid. Al duurde dat maar even. Enige vorm van 'heldenverering' valt Escobar niet ten deel in Colombia. Noem zijn naam en een ijzige stilte valt. Met hem willen de Colombianen niet geassocieerd worden. Het is maar dat u het weet.

Ik ging voor het eerst naar Colombia in 2009. Toen had het land er al zeven jaar op zitten onder leiding van Álvaro Uribe, ook een Paisa (een inwoner van het departement Antioquia), maar verder gaat de vergelijking met Pablo Escobar volledig mank. Uribe maakte namelijk vanaf 2002 korte metten met alle partijen die een vredig bestaan in Colombia in de weg stonden. Hij greep bikkel- en bikkelhard in tegen de FARC-EP (de ooit marxistische guerrilla-beweging), de ELN (een andere communistische guerrillabeweging), het UAC (een verenigd bevrijdingsleger), alle andere milities die door verschillende bevolkingsgroepen in het leven waren geroepen om zichzelf te verdedigen en niet te vergeten alle drugsbaronnen en hun organisaties.

Colombia was lang een land waarin niemand elkaar vertrouwde. Niemand. Als inwoner van het Koninkrijk der Nederlanden anno 2014 kunnen we ons daar niets bij voorstellen. Dat je werkelijk níemand kunt vertrouwen. Dat iedereen tegen elkaar vecht, zonder zich zelfs nog te kunnen herinneren waarom ook alweer. Dat laatste gold dan niet voor de drugsbaronnen, die wisten het donders goed.

Maar, Uribe boekte succes. Beetje bij beetje werden partijen verslagen en/of ontmanteld. Langzaam maar zeker kwam er rust in het land. Het kost Colombia wel een vermogen, die veiligheid, want op elke straathoek en bij elke winkel of 'mall' staat nog altijd minimaal één zwaarbewapende militair of politieagent.

Ik zeg u dit omdat veel mensen bij Colombia nog denken aan een uitermate onveilig land waar je op elke straathoek kunt worden neergeknald en waar cocaïne snuiven de nationale hobby is. Dat laatste was overigens nooit zo aan de orde. Dat lieten de Colombianen over aan de 'westerlingen'.

Colombia is een ultramodern land met uitstekende voorzieningen en een prima wegennet.

Colombiaanse lente

Toen ik in 2009 naar Bogotá en Cali ging, was ik best nerveus. Ik vroeg me af hoe het er zou zijn en vervloekte mezelf dat ik altijd zo veel over het land had gelezen. Maar ik was snel over de angst heen. Daar hielpen de Colombianen me wel bij. Met een lach, een hand op de schouder, een vriendelijke vraag, een uitgebreid antwoord en een uitnodigend gebaar om iets te eten of te drinken. Verder hielpen ook die zwaarbewapende lieden me wel. En het feit dat er met spiegels onder taxi's werd gekeken voordat we een parkeergarage binnen reden. Gek genoeg vond ik dat een prettig gevoel. Ik heb me destijds geen moment onveilig gevoeld, niet in Bogotá, maar ook niet in Cali dat (nog steeds) wat minder ver gevorderd is in de transitie naar een veilig land waarin het prettig toeven is.

In 2013 was ik gedurende een paar dagen terug in Bogotá. "Wanneer was u voor het laatst hier, meneer?", vroeg de taxichauffeur. "Ah 2009. Er is weer veel veranderd, meneer. Het is nog beter geworden, nog veiliger, u zult het zien." En inderdaad, de situatie was verder verbeterd. Het spreekt voor zich dat ik niet in de sloppenwijken ben geweest. Want ja, die bestaan nog wel. Maar ook daar krijgt de Colombiaanse lente steeds meer voet aan de grond. In Medellín zijn er al sloppenwijken ontsloten door middel van kabelbanen en is het er (overdag) zelfs veilig om rond te lopen.

Natuurlijk is nog niet heel Colombia veilig. Dat is ook onmogelijk natuurlijk. We spreken wel over een land met een slordige 48 miljoen inwoners die een oppervlakte bewonen van 1.141.748 vierkante kilometer, vergelijk Nederland: bijna 17 miljoen op 41.453 vierkante kilometer. Een enorm verschil. Nederland 'past' dik 27 keer in Colombia! Zie als regering dus maar eens je invloed uit te oefenen op een dergelijk groot gebied.

Waar Uribe regeerde met harde hand, wat het land enorm ten goede kwam, daar zette zijn opvolger en vroegere 'running mate' Juan Manuel Santos zijn werk in eerste instantie voort, maar zocht hij toch ook, waar het nodig was en waar het kon, de dialoog. Dat doet hij nog steeds. Met de Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejército del Pueblo (FARC) en de Ejército de Liberación Nacional (ELN) is hij nu al ruim twee jaar aan het onderhandelen over een definitieve oplossing voor alle betrokken partijen.

Terug naar Bogotá, terug naar 2013. Wat was de stad schoon! Je kreeg bijna tranen in je ogen als je maar één papiertje zag dwarrelen. Ik realiseerde me pas hoe schoon de stad was toen ik met een sigarettenpeuk in mijn handen stond, niet wetende wat ermee te doen. Op de grond gooien was duidelijk geen optie! Het was niet alleen schoon in de meest moderne en ontwikkelde wijken, maar in grote delen van de stad.

fascinerend land

Ik zag ‘s avonds laat vrouwen lopen door de stad. Alleen, met de handtas over de schouder. Ik zag verliefde stelletjes in parken zitten, overdag én ‘s avonds laat. Ik zag blije kinderen op elke straathoek en volle restaurants en gezellig ogende bars vanwaar het geklets en gelach de straat op rolde. Toen ik eens in een cafeetje buiten op het terras ging zitten en een sigaret opstak, kwam een meneer me vriendelijk vragen om op straat te roken. “We hebben namelijk ook kinderen in de zaak en die willen we niet met sigaretten confronteren. Niet met de aanblik en niet met de rook.” Ik applaudisseerde in mijn hoofd.
Ook zoiets moois aan Colombia. De liefde voor kinderen. Mensen zijn gek op kinderen. Nou heb ik een leuk uitziend zoontje, maar ik heb het toch niet eerder meegemaakt dat vrouwen al op grote afstand naar hem beginnen te lachen en knipogen. Om hem, dichterbij gekomen, een handkus toe te werpen of iets liefs toe te voegen. Mijn zoontje is daarom gek op Colombia, hij vindt het er heerlijk. Er is dan ook van alles te doen voor kinderen. Buiten, maar ook binnen. Parken met speeltuinen, restaurants met hoekjes tot complete etages waar kinderen zich kunnen uitleven én worden vermaakt.

Het klooster op de top van de Monserrate, vanwaar je ook een adembenemend uitzicht hebt over heel Bogotá.

Pico y placa

Vorige maand was ik dus opnieuw in Bogotá, voor even, want het reisdoel was Cartagena en Barranquilla. Opnieuw leek de stad vooruit te zijn gegaan. Die constatering deed ik reeds op de luchthaven waar al een paar jaar hard gewerkt wordt aan de modernisering van ‘El Dorado’. De sfeer die je er proefde was er een van ontspanning, ondanks de enorme drukte die er heerste. ‘Bienvenido en Colombia’, glimlachte de douanebeambte maar weer. Het voelde een beetje als thuiskomen.
Ons reisgezelschap zou vervolgens dineren bij ‘Andres Carne de Res’ alwaar het weer een drukte van belang was. “Altijd”, knikte een medewerker. “Elke dag.” En dat wil wat zeggen, want het restaurant telt vier verdiepingen en overal is het een en al uitbundigheid. Het over-the-top-restaurant waar álles kan blijft een enorme hit. Detail: het eten is er overigens ook prima.
Daarna ging het naar hotel Movich. Een gloednieuw hotel, zoals ze door heel Colombia als paddenstoelen bij warm en vochtig weer uit de grond schieten. Dit hotel is van de directeur-eigenaar Germán Efromovich van Avianca en had zijn deuren nog maar net open. Alles rook er nog naar nieuw. Het interieur is geënt op de nationale sombrero van Colombia, met zwart-witte strepen. De bar was in de stijl van de hoed gebouwd, erg origineel.
De volgende dag moesten we weer vroeg op om richting ‘El Dorado’ te gaan. We waren op tijd en namen de gelegenheid te baat om weer eens goed rond te kijken buiten. De mooie groene bergen die de stad omzomen lijken je blik altijd naar zich toe te zuigen. Van daar gaan je ogen als vanzelf via de talloze wolkenkrabbers en andere hoge gebouwen naar beneden alwaar het verkeer zich een weg baant. Zoals in veel grote steden is het in Bogotá vooral tijdens de ochtenduren enorm druk. Daar hebben ze, zoals in meer wereldsteden, iets op gevonden. Het heet ‘pico y placa’ en het zegt via een schema dat mensen met een bepaald eindcijfer in de nummerplaat van hun auto hun vehikel op bepaalde dagen in de week thuis moeten laten. Het goed geregelde openbaar vervoer vaart er wel bij en op de busstations is het dan ook immer lekker druk in de ochtendspits. Grappig om te zien: naar ‘goed Engels gebruik’ vormen de mensen keurige rijtjes om in te stappen. Van drommen mensen voor de busdeuren is geen sprake. En, ik kan niet nalaten het te memoreren: wat ís het overal schoon!
Eenmaal aangekomen op luchthaven El Dorado verliep alles uitermate vlot. Voor we het wisten waren we bij de gate om vervolgens keurig op tijd plaats te nemen in de volle Airbus van Avianca die ons naar Cartagena zou brengen. Het is iets dat me verbaasde. Ook deze vlucht zat weer vol, zoals ik nooit in lege Avianca-toestellen zat. “Het is gemakkelijk, snel, betrouwbaar en betaalbaar”, legde een meneer naast me uit die bij zijn zoon op bezoek was geweest.
Het vormde wederom een bewijs dat het land anno 2014 gewoon goed georganiseerd is. In een vorig verhaal in de Ñapa schreef ik al over alle - nou ja alle, dat is onmogelijk - bezienswaardigheden in Bogotá. In drie dagen kan je de belangrijkste gaan bekijken, maar een weekje Bogotá is geen overbodige luxe, zoveel als er te zien en te doen is. Het is een ware aanrader.
Bogotá is als Campari. Een beetje apart, maar wel erg lekker. Je moet het gewoon ooit geproefd hebben!

Medisch toerisme

Colombia doet niet alleen zijn uiterste best om ‘gewone’ toeristen naar zich toe te trekken, er wordt ook hard gewerkt aan het lokken van de zogenaamde ‘medische’ toeristen. Mensen die ziek zijn of gewoon eens een volledige medische ‘check’ willen ondergaan zijn van harte welkom in de moderne, goed geoutilleerde klinieken zoals die door heel Colombia te vinden zijn. Met ons reisgezelschap bezochten we er twee, gewoon om eens een indruk te krijgen. En dat hebben we geweten! Zowel in Clínica Shaio in Bogotá als in Clínica Portoazul in Barranquilla werden we trots meegetroond door het hele ziekenhuis waarbij uitgebreid verteld werd over de specialismen die men in huis heeft. Zo is Shaio met name thuis in hart- en vaatziekten, maar kan eenieder er tevens terecht voor een uitgebreide medische check-up.
Portoazul is zo nieuw dat de verf nog nat was, bij wijze van spreken. “Er is voor 20 miljoen dollar geïnvesteerd in medische apparatuur”, zo stelde de pr-dame. “En we werken met de beste specialisten van Zuid-Amerika.” We geloofden het direct. Welke arts wil niet in een dergelijk modern, superdeluxe hospitaal werken. “Als ik iets heb, dan weet ik het wel”, opperde iemand uit ons gezelschap.
Colombiaanse medische zorg is niet alleen interessant voor buitenlanders vanwege de relatief lage prijzen, maar ook door de groeiende reputatie als het gaat om kwaliteit en nazorg. De internationale populariteit heeft er zelfs voor gezorgd dat er all inclusive-pakketten zijn ontstaan. In samenwerking met hotels en privéklinieken kunnen buitenlanders nu pakketten boeken waarbij het verblijf en drie verschillende ingrepen inbegrepen zitten.

Klachtenprocedures bij ziekenhuizen

Als u niet tevreden bent over de zorg of ondersteuning die u ontvangt bij een van de ziekenhuizen op Curaçao, het Sehos, de Taamskliniek of het Adventziekenhuis, is het mogelijk om een klacht in te dienen. Er zijn verschillende manieren om dat te doen. Veel mensen weten echter niet wat ze moeten doen als ze een klacht hebben over de behandeling en/of verzorging in het ziekenhuis en ze voelen zich dikwijls niet gehoord en/of gezien.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Lydia Davelaar-Franklin, studente aan de Faculteit Rechten bij de UoC, heeft haar bachelor scriptie geschreven over de Centrale Aansprakelijkheid Ziekenhuis.

Ze koos voor dit onderwerp omdat ze vanuit haar achtergrond als gezondheidswetenschapper wil bijdragen aan een goede gezondheidszorg op Curaçao. Thans is ze werkzaam als contactambtenaar bij het ministerie van Gezondheid, Milieu en Natuur, bij de afdeling zorginkoop. Binnenkort studeert ze af en mag ze zich behalve doctorandus ook 'jurist' noemen. Met haar scriptie won ze de eerste prijs die ieder jaar door de Antilliaanse Juristen Vereniging wordt uitgereikt aan diegene die de beste bachelor scriptie schreef. Door het toekennen van deze prijs was het voor Davelaar nog duidelijker dat het onderzoek dat zij deed belangrijk is voor de volksgezondheid.
Ze heeft de scriptie geschreven voor patiënten en juristen, omdat het veelal niet duidelijk is wat de procedures zijn bij het indienen van een klacht over een ziekenhuis.
Davelaar werd op het idee gebracht om onderzoek te doen naar de Centrale Aansprakelijkheid van ziekenhuizen vanuit haar ervaring in de gezondheidszorg en omdat ze in de loop der jaren verhalen hoorde over situaties en zaken die bij behandelingen in een van de ziekenhuizen op Curaçao niet goed verliepen. Ze realiseerde zich wel dat veel van die verhalen slechts van één kant werden verteld. Ze is van mening dat als een burger niet tevreden is over een behandeling of een klacht moet indienen of je het niet meer over een situatie moet hebben. Dit prikkelde haar om in kaart te brengen wat de mogelijkheid is om een klacht in te dienen die objectief behandeld wordt. Bij behandeling van klachten via een klachtencommissie worden beide partijen gehoord. "Ik hoor al jaren allerlei klachten over behandelingen en/of verzorging in de ziekenhuizen. Als je ontevreden bent over de gezondheidszorg: doe er dan wat aan! Het kan preventief werken voor anderen. Vandaar dit onderzoek", aldus Davelaar.
In haar scriptie heeft ze stappenplannen en procedures beschreven die patiënten kunnen doorlopen als ze niet tevreden zijn over een medische behandeling in een ziekenhuis. Davelaar heeft drie procedures beschreven: het benaderen van de klachtencommissie, het benaderen van de Inspectie Volksgezondheid en het benaderen van het Medisch Tuchtcollege. Er is ook een mogelijkheid om de burgerlijke rechter in te schakelen of in extreme gevallen, gelijk naar het Openbaar Ministerie te stappen, maar dan krijgt de patiënt te maken met het strafrecht en in deze scriptie gaat het over civiel recht. De mensen gebruiken de eerste drie stappen meestal als voorportaal om naar de rechter te gaan. Davelaar ziet echter een groot nadeel in het benaderen van de drie genoemde commissies omdat dat heel lang kan duren. "In veel regelingen is er geen tijd verbonden aan de behandeling van klachtenprocedures en duurt het soms jaren voordat een klacht is behandeld. Ik vind het een taak van het ministerie om met voorstellen te komen om wettelijke regelingen inzake tijdstermijnen voor klachten in ziekenhuizen aan te passen."
Bij haar onderzoek liep Davelaar tegen diverse knelpunten aan. Ze was volledig afhankelijk van de bereidwilligheid en medewerking van de ziekenhuizen en ze heeft inzake sommige informatie die ze wilde krijgen slechts summiere informatie ontvangen of helemaal niets. Het werd ook al snel duidelijk dat er geen uniforme wijze van registratie van klachten is, erger nog, er is nauwelijks registratie van klachten bij de ziekenhuizen. Er zijn geen juiste aantallen bekend. "Er zijn ook veel mensen die geen klacht indienen, dus het werkelijke aantal patiënten dat ontevreden is is niet bekend. Men is vaak bang voor represaillemaatregelen." In de Memorie van toelichting van het Tuchtrechtscollege wordt echter aangegeven dat het aantal klachten laag is. Het Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg bewaakt de kwaliteit van de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg en bewaakt ook dat de behandeling van klachten/aangiften op onafhankelijke en onpartijdige wijze plaatsvindt. Als iemand een klacht heeft over een zorgverlener kan er een klaagschrift worden ingediend bij het Tuchtcollege. Het college beoordeelt dan of er een fout is gemaakt. In de Landsverordening Tuchtrechtspraak staat ook dat uitspraken van het Tuchtcollege openbaar moeten worden gemaakt, maar uit de praktijk blijkt dat niets gepubliceerd wordt. Er was van 1980 tot 1989 een instelling die klachten indiende bij het Tuchtcollege en op de vraag waarom die instelling niet meer bestaat heeft Davelaar geen antwoord gekregen.
In de praktijk gaan mensen niet direct naar het Tuchtcollege en doorlopen ze het stappenplan. Eerst naar de klachtencommissie, dan naar de Inspectie voor Volksgezondheid en dan komt de klacht bij het Tuchtcollege. Volgens de Landsverordening Zorg en Instellingen moeten alle ziekenhuizen een klachtencommissie hebben. Davelaar kreeg inzage in het reglement van één ziekenhuis waarin werd aangegeven dat de commissie uit tenminste drie leden dient te bestaan en maximaal zeven.

Aanbevelingen naar aanleiding van onderzoek/scriptie Centrale Aansprakelijkheid Ziekenhuis

1. Meer bekendheid procedures klachten ziekenhuis.
2. Uniforme wijze van registratie van klachten.
3. Strakke termijnen voor behandeling van klachten.
4. Periodiek inleveren van informatie inzake klachten.
5. Patiënten laten vertegenwoordigen in klachtencommissies.
6. Meer juridische ondersteuning bij klachtenafhandeling.
7. BIG-registratie in werking.
8. Uitgebreid vervolgonderzoek onder patiënten.
9. Opstellen jaarverslagen van de ziekenhuizen en die ook publiceren.

een moeizaam proces

De samenstelling is als volgt: een onafhankelijke voorzitter niet werkzaam bij of voor het ziekenhuis; een lid vanuit de medische staf; een extern lid met medische achtergrond; een lid dat klachten beoordeelt vanuit het perspectief van de patiënt; twee leden met verpleegkundige achtergrond en een klachtenfunctionaris van het ziekenhuis, op ad-hoc basis als adviserend niet-stemhebbend lid. In het reglement wordt ook aangegeven dat de klachtencommissie zodanig is samengesteld en zodanig optreedt dat zoveel mogelijk een onafhankelijke en onpartijdige behandeling van klachten wordt gewaarborgd.

De meeste klachten die zijn geregistreerd gaan over bejegening van patiënten. De patiënten voelen zich niet betrokken bij de behandeling of ze worden niet netjes te woord gestaan. De klachten gaan meestal niet over medische fouten. “Elke berisping en/of waarschuwing die een medisch specialist krijgt komt hard aan”, legt Davelaar uit. Het Tuchtcollege bevestigt dat ook. Een medische fout of een slechte behandeling en het niet met respect te woord staan van patiënten komt echter ook hard aan.

De eerst mogelijke stap is dus om naar de klachtencommissie van het betreffende ziekenhuis te gaan. Zoals eerder gezegd is iedere zorgorganisatie wettelijk verplicht om een klachtencommissie te hebben. Zo’n commissie heeft diverse bevoegdheden: inspanning tot herstel van de relatie tussen partijen alvorens tot behandeling van de klacht over te gaan (inclusief hoor en wederhoor); instellen zelfstandig onderzoek, inwinnen van informatie van de patiënt, oproepen en horen van personen binnen het ziekenhuis; horen van getuigen, inschakelen van deskundigen en; toegang tot alle relevante ruimten van het ziekenhuis. De patiënt heeft recht op inzage van alle stukken die relevant zijn voor de behandeling van de klacht waarover de klachtencommissie beschikt, tenzij privacy van derden wordt geschonden. De klachtencommissie is ook bevoegd tot het geven van een oordeel, het motiveren van het oordeel, het geven van advies over eventuele genoegdoening van de patiënt, het nemen van maatregelen ter voorkoming van herhaling van de klacht en het eventueel nemen van maatregelen ten aanzien van de beklaagde. Ziekenhuizen kunnen zich ook regelrecht wenden tot het Tuchtcollege.

De Inspecteur voor Volksgezondheid kan de klachtencommissie raadplegen. De Inspecteur voor de Volksgezondheid kan echter ook ambtshalve een onderzoek doen. De Inspecteur van Volksgezondheid houdt toezicht op de kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid van de zorg. Hij heeft ook de taak om de rechten van patiënten en cliënten te beschermen. De Inspecteur voert zijn taak onpartijdig en deskundig uit en is onafhankelijk van de politiek. De Inspecteur kan zelfs bestuurlijke boetes en dwangsommen opleggen aan zorginstellingen, zonder tussenkomst van het Openbaar Ministerie. Er is echter al jarenlang geen vaste Inspecteur voor de Volksgezondheid, in 2013 was er een Inspecteur voor de Volksgezondheid, Jan Huurman, uit Nederland op Curaçao, op verzoek van de toenmalige minister van Gezondheid om onderzoek te doen. Na zijn vertrek in 2013 was er tijdelijk een waarnemend Inspecteur, thans is er nog geen nieuwe (waarnemend) Inspecteur voor de Volksgezondheid benoemd.

Om duidelijkheid te krijgen over de bevoegdheid van zorgverleners ligt er een voorstel inzake het invoeren van de BIG-registratie (Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg). Het voorstel is reeds door de Staten behandeld en gepubliceerd, maar nog niet in werking getreden. Deze wet beschermt de patiënt onder meer tegen ondeskundig en onzorgvuldig handelen van een beroepsbeoefenaar en geeft de Inspectie meer bevoegdheden. Invoeren van deze BIG-registratie komt volgens Davelaar ten goede aan de gezondheidszorg. Davelaar adviseert om deze wet zo spoedig mogelijk in werking te laten treden.

Davelaar ziet haar onderzoek als zeer zinvol. Ze betreurt de geringe bereidwilligheid van medewerking van de ziekenhuizen en organisaties die gelieerd zijn aan de gezondheidszorg. Haar verzoeken om contact werden dikwijls niet eens beantwoord. Ze hoopt dat haar scriptie bijdraagt aan verbetering van de gezondheidszorg en zorgt voor meer transparantie. “Ik vind dat de bevolking het recht heeft op informatie wat er binnen de gezondheidszorg gebeurt.” Zij deed een groot deel van haar onderzoek toen de plaatsvervangend Inspecteur voor de Volksgezondheid Huurman er was en toentertijd kreeg ze gemakkelijker toegang tot informatie in het belang van haar onderzoek naar de Centrale Aansprakelijkheid Ziekenhuis. De volledige scriptie is te downloaden via de site van de AJV (Antilliaanse Juristen Vereniging), www.antilliaansejuristenvereniging.com en voor meer informatie kunt u zich ook rechtstreeks tot Lydia Davelaar-Franklin wenden: lydialdf@yahoo.com

Davelaars masterscriptie, waar ze nu mee bezig is gaat over vereffeningsmogelijkheden binnen het erfrecht, van onbewoonde huizen. Ze wil zich specialiseren op het gebied van erfrecht en loopt stage bij notarieel jurist Klazien van Zwieten, gespecialiseerd in erfrecht en de afwikkeling van nalatenschappen.

Wat zijn de rechten van patiënten bij een klacht in het ziekenhuis?

1. De patiënt kan een klacht indienen bij de klachtencommissie van het betreffende ziekenhuis.
2. De patiënt kan naar de Inspecteur voor de Volksgezondheid gaan.
3. De patiënt kan naar het Tuchtcollege voor de Gezondheid gaan.
4. De patiënt kan een burgerlijke rechter benaderen.
5. De patiënt kan naar het OM gaan (deze stap valt onder het strafrecht en niet onder civiel of burgerlijk recht en wordt in het onderzoek van Lydia Davelaar-Franklin niet meegenomen).

De verzegelde fiscale kassa's al gezien?

De verplichting om het fiscale kasregistratiesysteem te gebruiken is, vanwege problemen met de praktische uitvoerbaarheid, al meerdere malen uitgesteld. Op 1 oktober 2014 is deze regeling toch ingevoerd. Voor ondernemers waarvoor nakoming van de verplichting tot gebruik van het fiscale kasregistratiesysteem onmogelijk is, is geprobeerd een oplossing te vinden. Hierna volgt een inventarisatie.

Tekst: Lennart Huijsen en Ingemara Bak

In beginsel moet elke ondernemer bij de levering van goederen of het verrichten van diensten facturen uitreiken.

Ondernemers die vooral aan consumenten goederen leveren of diensten verrichten, zijn verplicht een kassabon uit te reiken in plaats van een factuur. Het betreft ondernemers die zich bezighouden met:
• Het verstrekken van spijzen en dranken. Hieronder vallen allerlei eet- en drinkgelegenheden, zoals restaurants, truk di pans en snèks.
• Verkoop van consumentenartikelen. Hieronder valt de gehele detailhandel.
• Reparatie van consumentenartikelen.
• Persoonlijke dienstverlening, zoals kappers, schoonheidsspecialisten en spa's.

De ondernemers die de hiervoor genoemde prestaties leveren zijn dus met ingang van 1 oktober 2014 verplicht een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken. Dit is een kassa met een geïntegreerde printer dan wel de combinatie van een kassa met een separate printer, voorzien van een verzegeld fiscaal geheugen.

Het gebruik van een fiscaal kasregistratiesysteem kan voor bepaalde ondernemers bezwaarlijk zijn. De volgende ondernemers zijn daarom uitgesloten van de verplichting om een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken:
• Ondernemers waarop de kleine ondernemingsregeling van toepassing is (jaaromzet exclusief omzetbelasting van minder dan 30.000 gulden).
• Ondernemers waarbij de verplichting tot het uitreiken van een kassabon slechts bijkomstige activiteiten (20 procent of minder van de totale omzet) betreft.
• Ondernemers waarbij de verplichting tot het uitreiken van een kassabon ambulante activiteiten betreft, bijvoorbeeld markthandelaars.
• Benzinestations voor zover het verkoop van brandstoffen betreft.

Verder is de minister van Financiën bevoegd om in gevallen dat nakoming van de verplichting om een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken onmogelijk is of uit het oogpunt van de bedrijfsvoering onevenredig nadelig is, ontheffing van deze verplichting verlenen. Wij denken hierbij aan bedrijven die al geïnvesteerd hebben in een geavanceerd kasregistratiesysteem. Aan welke voorwaarden deze kasregistratiesystemen moeten voldoen is op dit moment nog niet duidelijk.

Bij een aantal leveringen en diensten is het in de praktijk niet gebruikelijk dat een factuur wordt uitgereikt. Voor zulke leveringen en diensten verrichten, is bepaald dat ondernemers niet verplicht zijn om een factuur uit te reiken. Het gaat om:
• Openbaar personenvervoer over de weg.
• Gelegenheid geven tot parkeren van motorrijtuigen.
• Toegang verlenen tot culturele, sportieve of recreatieve activiteiten.
• Verhuur van strandbedden.
• Verkoop van nummers en loten voor loterijen.
In plaats van het uitreiken van een factuur, kan worden volstaan met een doorlopend genummerd bewijs van betaling.

Ondernemers die weliswaar tot de aangewezen groep ondernemers behoren die verplicht zijn om een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken, maar waarbij het gebruikelijk is dat zij facturen uitreiken, kunnen op verzoek ontheffing krijgen (bijvoorbeeld verkoop en reparatie van motorrijtuigen en vaartuigen).

Tot slot is er een groep ondernemers die onder voorwaarden geen kassabon, maar ook geen factuur of betalingsbewijs hoeft uit te reiken. Het betreft ondernemers die zich bezighouden met:
• Verkoop van etenswaren door straatventers;
• Verkoop van dagbladen door straatventers;
• Verkoop van opwaardeerkaarten.
• Verstrekken van spijzen en dranken en verkoop van consumentenartikelen vanuit verkoopautomaten.

Sancties

Het fiscaal kasregistratiesysteem is nu definitief ingevoerd. De BAB kan derhalve controles gaan uitvoeren. Ondernemers die geen verplicht fiscaal kasregistratiesysteem gebruiken, krijgen eerst een waarschuwing. Bij herhaaldelijk verzuim kan de BAB overgaan tot sluiting van de bedrijfslocatie.

Indien blijkt dat opzettelijk niet wordt voldaan aan de verplichting, kan een geldboete of zelfs een gevangenisstraf volgen. De ondernemer kan zich derhalve maar beter goed verdiepen in welke regeling op hem van toepassing is.

Mr Lennart Huijsen en mr Ingemara Bak zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

What do I do for a living?

Of hij het nu helemaal zelf had verzonnen, weet ik niet maar de Amerikaan wist zijn 'elevator pitch' tot drie keer toe zonder te haperen te herhalen, waarna ik hem de vierde keer heb opgenomen met mijn telefoon.

Tekst: **Marcel Truyens**

Toen ik zijn volzinnen had uitgeschreven drong het tot mij door hoe bijna volmaakt hij ons vak had omschreven, de meest complete definitie van het begrip marketing had ingebakken en de ultieme doelstelling van het vak had neergezet: "Marketing is the single point of accountability for growth, identifying and delivering on new customers, new offerings & new market profitable growth."

De man bleek te werken voor een fabrikant van serviesgoed. Zijn bedrijf ontwerpt, ontwikkelt, produceert, verkoopt en distribueert dus producten die iedereen - of vrijwel iedereen - in huis heeft en regelmatig aanschaft, bedacht ik. Een nieuw servies zet je niet 'even' in de markt zo leerde ik. Het ontwerpen kost heel veel geld, kwalitatieve productie is kostbaar en staat zo'n servies er eenmaal, dan moet het jaren blijven bestaan want de consument moet kunnen bijkopen. Kortom, dat kopje en schoteltje, het kommetje waaruit u uw yoghurtje eet en uw ontbijtbordje hebben nogal wat voeten in de aarde gehad.

Maar al snel leidde de man mij weg van zijn product en begon over de markt en wat zijn product in de kern van de zaak voor de markt betekent, hoe sterk consumentbehoeften wisselen met de verschillende levensfases waarin een consument zich bevindt. En toen werd mij duidelijk dat er bij dit bedrijf, dat wereldwijd opereert, niet meer dan 120 mensen werken. 120 Mensen die met niets anders bezig zijn dat te leveren wat de markt hebben wil. Productie en logistiek hebben ze uitbesteed, zo ook de IT en een groot deel van de administratie.
Wat er dus overblijft is design, marketing en sales dat men bij dit bedrijf service noemt, maar in zijn woorden is het een ultieme marketingorganisatie. Een organisatie die zich met niets anders bezighoudt dan met winstgevende groei. Groei die ontstaat door een constante zoektocht naar nieuwe markten, nieuwe klanten en nieuwe proposities. En dat met - excuse my French - lullige koppies en schoteltjes.
Ik bedacht me dat het leeuwendeel van onze bedrijven eigenlijk ook marketingorganisaties zouden moeten zijn in die zin dat we hier nauwelijks iets produceren. Helaas kom ik echte marketingorganisaties hier nauwelijks tegen. Sommige bedrijven hebben een marketingafdeling en er lopen best een hoop mensen met visitekaartjes rond waarop in enige combinatie het woord marketing voorkomt. De meeste mensen met dat soort visitekaartjes echter houden zich bezig met communicatie, reclame zo u wilt.
Ze zijn niet bezig met het ontdekken van nieuwe markten met nieuwe behoeften, komen niet toe aan een herdefiniëring van hun business, en werken dus niet aan groei. Het merk is veelal niet meer dan hetgeen er in een of ander huisstijlhandboek staat beschreven, de business-strategie komt niet verder dan wat de directeur in zijn hoofd heeft zitten, aan segmentatie doet men niet want de markt is toch te klein, dus zijn we ongecontroleerd alles voor iedereen. Positioneringen zijn ver te zoeken en in het beste geval vervat in een nietszeggende payoff bij de bedrijfsnaam. Producten blijven producten en worden niet of nauwelijks gebracht als propositie voor een scherp gedefinieerde doelgroep.
Aan marktonderzoek tenslotte wordt niet gedaan: de verkoopcijfers verklaren immers alles.

Beetje cynisch zult u denken en daar heeft u gelijk in maar helaas is de praktijk nauwelijks anders. Daarom voor iedereen die zich met marketing bezighoudt de bijna perfecte definitie van het vak onderaan deze column. Uitknippen langs het stippellijntje en boven uw bureau hangen, op uw kantoordeur spijkeren of uit uw hoofd leren en bij het eerste de beste functioneringsgesprek aan uw directeur vertellen. Dat gaat in elk geval uw business vooruit helpen.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

What do I do for a living?

I'm in marketing and I'm ultimately responsible to create enterprise value via the brand, the face of the business strategy. To do so, marketing identifies the target, attractive high growth segments. Marketing drives the organization to define the single minded, differentiated brand value proposition and deliver on it every single day across every touch point. Marketing ensures the delivery of a compelling, differentiated offer to that target and proposition. And, marketing measures and improves the consumers/businesses/partner satisfaction, and the brand health and strength. Marketing is the single point of accountability for growth, identifying and delivering on new customers, new offerings & new market profitable growth.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Geven en nemen

Hoe kunnen organisaties actief sturen op productieve en vitale medewerkers? Veel medewerkers voelen de drive om te produceren niet meer en dat maakt ze tot slome, niet aandachtige medewerkers die braaf naar hun werk komen en werkzaamheden verrichten zonder dat ze beseffen dat ze iets moeten produceren. Ze 'doen' hun werk en dat is het. De vraag komt dan op welke rol het management hierbij speelt en hoe de werknemers hun werk beleven.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Betekent 'niet vitaal' dat iemand vaak ziek is? Dan is het logisch dat er weinig productiviteit is. Maar iemand kan ook niet productief zijn door langzaam en zonder structuur te werken. Er is niet veel resultaat te zien, er wordt te weinig gedaan. Werknemers die in deze staat werken weten ook niet hoe het is om anders te werken omdat ze niet voldoende worden aangesproken op hun gedrag. Het is algemeen aanvaard dat er mensen zijn die langzaam werken en die niet veel produceren. Bij andere collega's die wel willen produceren wekt deze houding dikwijls irritaties op. Maar zolang het management of de manager er niets aan doet zullen werknemers uit zichzelf niets veranderen. Waarom zouden ze? Het is toch goed zo? Niemand zegt iets.
Er zou meer aandacht moeten zijn voor productie-ontwikkeling en andere vormen van dienstverlening. Een voorbeeld: Bij een bank waren drie loketten. Slechts één loket was geopend en achter de balie liepen drie medewerkers heen en weer, verdwenen dan weer door een deur, kwamen terug achter de balie, maar keken niet naar alle klanten die zaten te wachten. Een klant die al lange tijd zat te wachten vroeg waarom de andere twee balies niet opengingen. Hij kreeg als antwoord: "We zijn met andere zaken bezig. U moet gewoon op uw beurt wachten." Er was geen enkele vorm van dienstverlening of enige productiviteit, want bij een organisatie als een bank is het helpen van klanten 'productie'.
Is deze reactie van de medewerker onwil, onwetendheid, niet bewust zijn, onmacht? Het antwoord zal er niet komen, maar irritant is het wel om tijden te moeten wachten terwijl er mensen rondlopen 'die met andere zaken bezig zijn'.
Een woord dat tegenwoordig gebruikt wordt voor mensen die met plezier hun werk doen, initiatief tonen, klanten goed te woord staan, iets extra's doen indien dat nodig is, is 'werkbevlogenheid'. Dit is er als mensen gemotiveerd zijn en zich gesteund voelen. Als werknemers niet het gevoel hebben dat hun manager hen steunt, hen meehelpt bij het bedenken van oplossingen en hen helpt zich te ontwikkelen binnen de functie zal die werkbevlogenheid afnemen, zelfs totaal doven.
De werknemer zal echter ook zelf het vuur in zichzelf moeten laten branden. De klacht van managers is dat de werknemers alleen maar bezig zijn om te 'halen'. Ze willen alles op een presenteerblaadje aangereikt krijgen, tonen geen initiatief, stellen geen vragen en geven kritiek op de manager die hen niets aanreikt. Is dat gemakzucht? Of angst? Schaamte om iets niet te weten of om brutaal te zijn? De feedback van de medewerkers die ik hoorde bij een workshop over het verhogen van productiviteit was dat medewerkers vaak bang zijn om vragen te stellen omdat het hen niet geleerd was. 'Het is onze cultuur', werd er gezegd. Als dat zo is heeft de manager de taak om zijn medewerkers te leren om vragen te stellen, om kritisch te durven kijken. Ze moeten daar dan wel de ruimte voor krijgen. Een manager die zich snel voelt aangevallen zal niet snel openstaan voor vragen of feedback en dat maakt de samenwerking lastig.
Onkunde is dikwijls de oorzaak. Iemand die weet wat hij doet en weet hoe hij met bepaalde situaties om moet gaan raakt niet uit balans als er medewerkers zijn die om hulp vragen. De manager moet dus ook 'geven'. Vanuit zijn functie, vanuit een persoon. Aandacht, duidelijkheid, samenwerking. Het zijn allemaal competenties waarbij er gegeven wordt. Het 'halen' betekent dat er iets veranderd moet worden, dat er mee gegeven moet worden, door beide partijen.
Het is een Boeddhistische gedachte om te vragen, want dan geef je de ander de kans om iets te geven. Iets vragen en iets geven betekent dat je jezelf laat zien.

Mensen die gemakkelijk kunnen vragen en geven zitten dikwijls goed in hun vel. Ze voelen zich sterk, gesteund door de ander of beide. Ze hebben zelfvertrouwen. Elkaar helpen om dit zelfvertrouwen sterker te laten worden is mogelijk door voor elkaar open te staan, door aandacht te geven en door tijd te nemen. Eén op één of in de groep. Er is behoefte aan, er moet echter een doorbraak komen om anders met elkaar te durven omgaan. Wie begint? De haler of de brenger?

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 geneesmiddel, **6** zoon van Aeson, **9** afwijzende stem, **11** gehoororgaan, **12** cijfer, **13** paard, **15** plaats in Duitsland, **16** doodmoe, **18** deel van het been, **19** vliegtuig, **20** Engelse bevestiging, **22** barst, **23** arbeidzaam, **25** hoofddeksel, **27** sporenplantje, **29** melodie, **31** oude munt, **33** wachthuisje, **34** Zijne Doorluchtige Hoogheid (Fr.), **36** withandgibbon, **37** Noorse godheid, **38** stenen monument, **39** lijfeigene, **40** veldrit.

VERTICAAL
1 Braziliaanse dans, **2** stad in Engeland, **3** door, **4** dik, **5** opstel, **6** Europeaan, **7** razernij, **8** petroleumether, **10** deel van het lichaam, **11** lastig, **14** uitmuntend, **16** drinkgerei, **17** carbolzuur, **19** lerares, **21** zangvogel, **24** woonplaats, **26** bijwoord, **27** narrenstok, **28** niemendal, **30** brilslang, **32** wilde haver, **33** Bijbelse figuur, **35** grond om een boerderij, **37** alfabet.

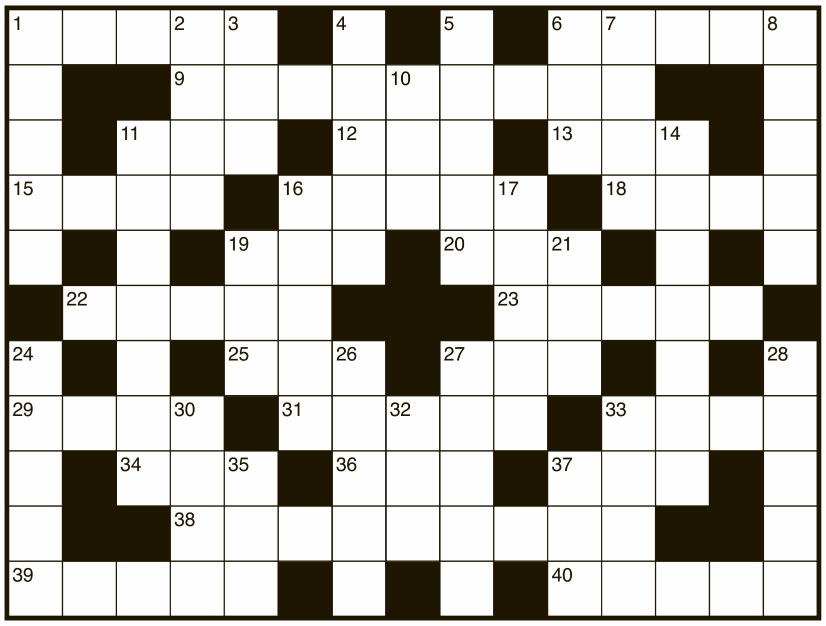

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Maria Boye-Wernet
Rooi Afo 50-A
Aruba

Mevr. B.M. Heus
Koral Partier Nobo 12a
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

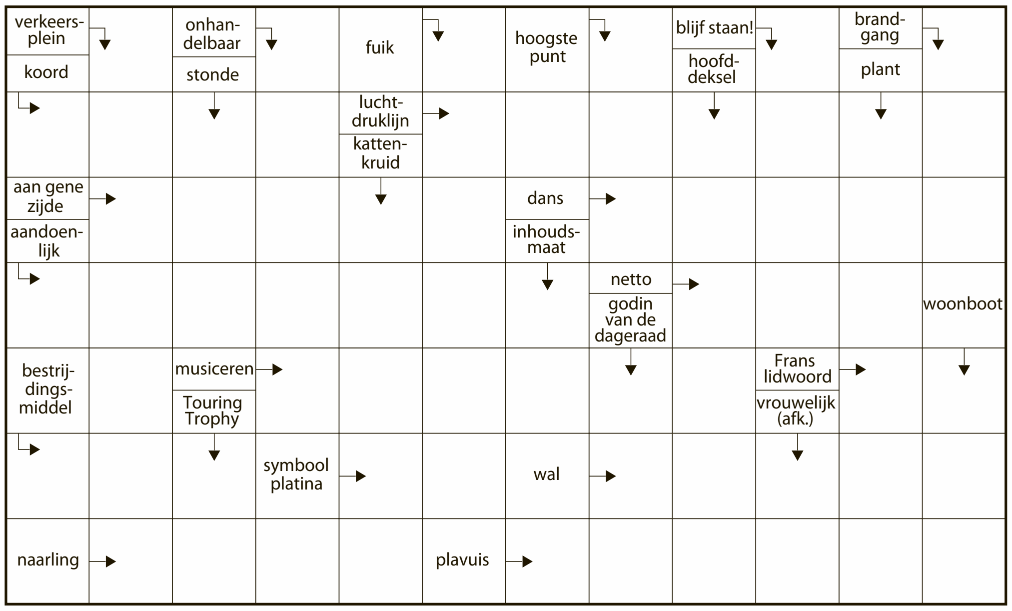

CRYPTOGRAM

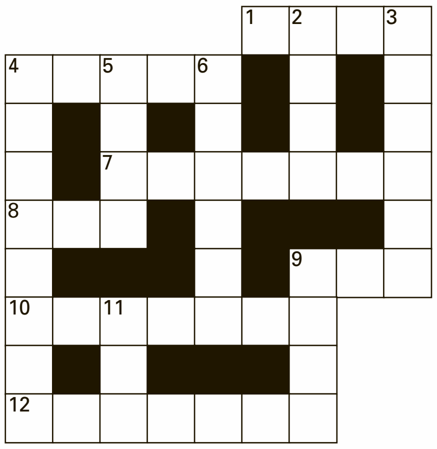

HORIZONTAAL:
1. Met dit muziekstuk krijg je de zaal wel plat! (4); **4.** Wat een drukte omdat die harpoen geen nummer heeft! (5); **7.** Net zo negatief is het ook niet (7); **8.** Die plaaggeest is snel terug (3); **9.** Houding in een vreemde lucht (3); **10.** Loofboom? (7); **12.** Niet zonder geluk raken (7).

VERTICAAL:
2. Ben je er buiten? Kom er maar weer op! (4); **3.** Geeft 'n serie tekens! (6); **4.** Heeft vader onbrandbaar materiaal voor z'n kleding? (8); **5.** Dat dier houdt maar niet op in Engeland (4); **6.** Het is gedaan als het opschrijfboekje vol is (6); **9.** Het laatste woord van een dominee (4); **11.** Voor wie het toekomt (3).

WOORDZOEKER

B	E	K	E	N	D	H	E	I	D	O	D	S
O	T	L	E	V	E	R	A	N	T	I	E	O
T	K	G	M	R	E	P	E	T	E	R	E	N
S	A	S	A	F	D	R	O	G	E	N	E	T
W	L	F	C	B	O	L	E	T	N	L	N	W
A	V	T	N	H	O	N	I	N	I	O	IJ	I
N	D	B	D	E	E	E	I	G	G	S	B	K
A	N	R	E	L	M	E	G	I	G	A	M	K
C	A	O	O	D	L	E	R	G	R	E	O	E
H	Z	U	G	E	A	E	R	L	O	N	L	L
T	K	W	T	N	D	R	O	I	IJ	L	I	D
J	N	S	S	D	T	O	A	T	E	N	F	M
A	O	E	A	O	K	L	A	H	O	M	A	E
P	K	L	V	O	L	L	L	O	C	G	N	E
O	K	G	I	D	L	E	W	E	G	O	T	R
N	E	T	E	G	A	D	D	I	M	O	S	V

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AFDROGEN
AFNEMER
BEKENDHEID
BOEGGOLF
BONGERD
BOTSWANA
BROUWSEL
CHARADE
DELOS
DIEGENE
GEWELDIG
HARDHOREND
HATELIJK
HELDENDOOD
INNEN
KLADDERIG
KNOKKE
KOOLRABI
LATIJN
LEVERANTIE
LIGGELD
LITHO
LOTTO
MAGGI
MIDDAGETEN
NACHTJAPON
NEPOTISME
OKLAHOMA
OLIFANT
ONTWIKKELD
POSTELEIN
REPETEREN
SCHEERLIJN
VASTGOED
VREEMD
WAGEN
ZANDVLAKTE

© Puzzelland/141018

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

				3				9
	1			9	7	5		
2	9		1				6	
		8		5	9	6		7
		4					5	2
				4				
5	2				6		3	4
	4	3		2	8	1		
8					4		7	

HEAVY

	5	7		8				
4				7		6		
1	9					3		
8				3	2			
6							4	
				6				
		4			5		7	2
			7			8	1	

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

6	4	8	5	1	9	3	7	2
1	5	3	4	7	2	9	8	6
2	9	7	3	8	6	1	5	4
9	8	6	2	4	3	7	1	5
5	1	2	7	9	8	4	6	3
3	7	4	6	5	1	2	9	8
8	2	9	1	3	5	6	4	7
4	3	1	8	6	7	5	2	9
7	6	5	9	2	4	8	3	1

Heavy

2	9	7	8	4	6	5	3	1
4	6	5	1	3	9	2	8	7
8	3	1	7	2	5	6	9	4
5	2	3	9	7	8	1	4	6
1	4	9	5	6	3	7	2	8
7	8	6	4	1	2	3	5	9
3	7	2	6	8	4	9	1	5
9	1	4	3	5	7	8	6	2
6	5	8	2	9	1	4	7	3

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Asem; 4. salto; 7. narcose; 8. pet; 9. aga; 10. erfstuk; 12. sekreet.
Verticaal: 2. Sado; 3. Modena; 4. slippers; 5. lont; 6. onrust; 9. akst; 11. fik.
Woordzoeker:
AUTOCHTOON

Zweedse puzzel

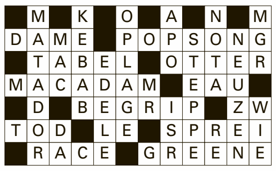

Prijspuzzel

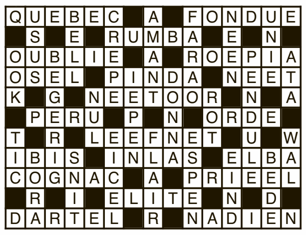

Bestemming Curaçao.

‘Een atypische toerist’

Naam: Clarisse Buma en Edner Chap

Komen uit: Amsterdam

Business of pleasure: pleasure

Aantal dagen: 16

Verblijven bij: Bon Bini Seaside Resort

Tekst en foto: **Marja Berk**

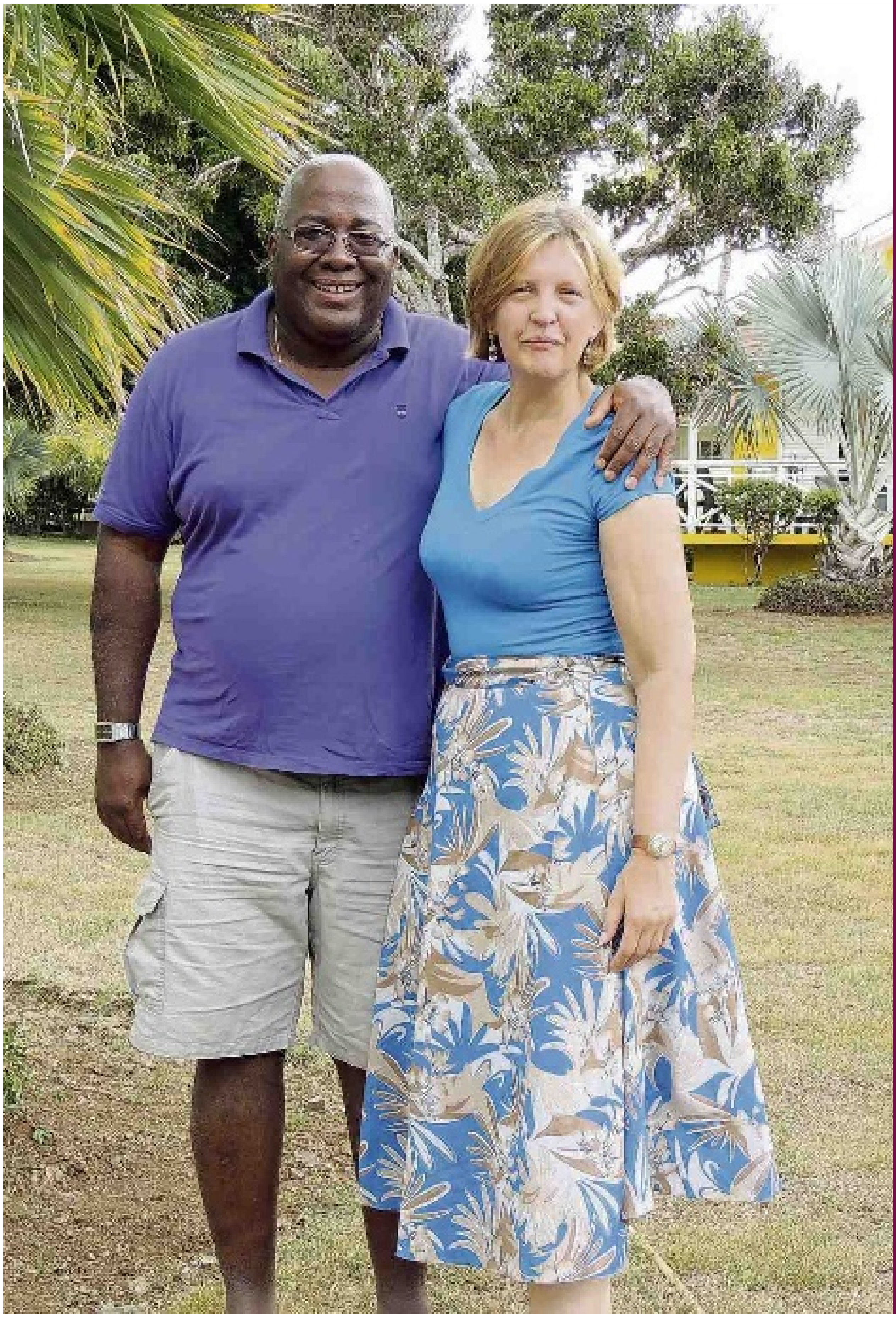

Al jaren komt Clarisse Buma genieten op Curaçao, maar dat is niet verwonderlijk. “Nee, mijn partner heeft hier veel familie en vrienden wonen, dus het is wel logisch dat wij regelmatig deze kant opkomen.”
Van 1995 tot 1997 woonde zij op het eiland en bij terugkomst in Nederland leerde zij haar partner Edner kennen. “Dat was in 2006. Daarna zijn we samen heel vaak terug geweest. Vorig jaar trouwde een vriendin hier en daar wilde ik uiteraard absoluut bij zijn.”
De zus van Sybrand van Haersma Buma (CDA) is dol op de muziek van La India en alleen om die reden reisde zij met een vriendin af naar het eerste Curaçao North Sea Jazz Festival. “Ik houd erg van haar muziek maar had haar nog nooit live gezien. Dus dat was een goede reden om weer een bezoek te brengen aan Curaçao.” Clarisse vindt zichzelf een ‘atypische toerist’. “Ik kom bijvoorbeeld zelden op het strand om te bakken. We zijn uiteraard wel eens op Kleine Knip geweest, maar je zult mij niet vinden op plekken als Zanzibar of Mambo. Ik vind het heerlijk op de porch een boek te lezen met uitzicht op deze prachtige tropische tuin.”

Doordat zij hier heeft gewoond had ze al veel gezien en vindt het prettiger om van de cultuur en natuur te genieten dan zich te bevinden op de echt toeristische plaatsen. “Maar ik moet je tot mijn schande bekennen dat ik in de twee jaar dat ik hier woonde nog nooit de Christoffelberg had beklommen. Dat hoort erbij hoor, als je hier zit. Dus dat heb ik gisteren voor het eerst gedaan. Het is even een echte klim maar als je eenmaal boven bent, waan je je letterlijk ‘on top of the world’. Schitterend en zeer de moeite waard!” Maar nog steeds ontdekt Clarisse nieuwe dingen op het eiland. “Ik heb het gevoel dat Curaçao altijd in beweging is en er is veel te doen. Kunst, cultuur, zwemmen, snorkelen en voor ons komen daar dan ook nog de familie en vrienden van Edner bij. Dat maakt het plaatje compleet. Helaas heb ik dit keer de Siman di Kultura gemist. Steeds als ik hier kom voelt het vertrouwd, een beetje als thuiskomen.” Curaçao biedt naar haar mening alles wat een toerist zich maar kan wensen. “Je hebt hier echt alles en voor elke leeftijdsgroep.”

Het valt haar op dat er sinds haar vertrek wel heel veel is bijgebouwd. Clarisse fronst. “Daar ben ik eerlijk gezegd wel van geschrokken. Ik vraag me af wanneer dat stopt. Dat volbouwen gaat ten koste van het unieke van Curaçao en de natuur is daar een onderdeel van. Ik begrijp best dat mensen een beetje leuk willen wonen maar ik ben wel bang dat elk mooi stukje zal worden verkaveld en er geen mooie natuur meer overblijft. Dat is toch ook een trekpleister voor de toerist. Ik maak me daar echt zorgen over. Uiteindelijk keert het zich tegen je in de vorm van het wegblijven van toeristen.”

In de tijd dat zij hier woonde werkte Clarisse als journalist bij de Caribische editie van het Algemeen Dagblad die er destijds nog was. Ze bewaart er goede herinneringen aan. “Toevallig heb ik gisteren nog even met een oud-collega geluncht. Echt heel gezellig. Het leuke van het vak is dat je veel mensen op het eiland leert kennen, je gaat overal naartoe en ontmoet interessante mensen. Dat merk ik nu ook weer. Ik zie, als we ergens heenrijden, altijd wel weer ergens een herkenningsplek. Sweet memories”, lacht ze. Nog vele malen zal zij het eiland bezoeken. Maar dan nog steeds als ‘atypische’ toerist.